

קידום אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית: מתווה לפיתוח חוסן חברתי ולאומי המלצות צוות מומחים

איגוד האינטרנט הישראלי (ע"ר) הוא ארגון ללא כוונת רווח אשר פועל מאז תחילת שנות התשעים להטמעת השימוש באינטרנט לטובת הציבור בישראל ומפעיל תשתיות אינטרנט חיוניות בישראל: מרשמי שמות המתחם (Domain Names) המדינתיים ".il" ו-"ישראל" ומחלף האינטרנט הפנים מדינתי (IIX). הידע והניסיון המקצועי של איגוד האינטרנט הישראלי במחקר, בפיתוח ובהפעלה של טכנולוגיות אינטרנט עבור הציבור הישראלי משמש בסיס לפעילות מחקר, מדיניות והעצמת הקהילה שמבצע האיגוד. בכלל זה, איגוד האינטרנט הישראלי מפעיל את קו הסיוע לאינטרנט בטוח ואת מיזם Block.org.il, המספק לציבור הרחב סיוע, ידע וכלים לשיפור המוגנות והבטיחות ברשת; מיזמים ופעילויות שונות לצמצום פערים דיגיטליים וקידום מיומנות ואוריינות רשת בחברה הישראלית; את מיזם data.isoc.org.il האוסף ומנגיש נתונים כמותיים-סטטיסטיים על האינטרנט הישראלי ומשתמשו; ומפרסם מחקרי מדיניות מקצועיים המיועדים ליידע ולטייב את זירת האינטרנט הישראלית והגלובלית בצמתים מגוונים של משפט וטכנולוגיה.

מדריך זה נכתב בידי פורום מומחי וחוקרי אוריינות מידע ומדיה בישראל בהובלת איגוד האינטרנט הישראלי

גיבוש, כתיבה ועריכת המסמך:

ד"ר שקד דברן-זיוון, רכזת אוריינות ומוגנות ברשת, איגוד האינטרנט הישראלי
עידן רינג, סמנכ"ל קהילה וחברה, איגוד האינטרנט הישראלי
עו"ד אדר זאבי גרין, המכון הישראלי לעיתונות ולתקשורת

ועדת היגוי וכתיבה (סדר אלפביתי):

פרופ' שרית ברזלי, הפקולטה לחינוך, אוניברסיטת חיפה
ד"ר גיתית בר און, פייק ריפורטר
פרופ' אילת ברעם-צברי, הפקולטה לחינוך למדע וטכנולוגיה, הטכניון
ד"ר עמיר גפן, אוניברסיטת בר-אילן
סעיד דיאבאת, מנהל תכניות בכיר, ג'וינט - אשלים
הדר להב
ד"ר יונתן מנדלס, משרד החינוך
ד"ר רביב נאווה, אוניברסיטת חיפה
ד"ר קרן קטקו-איילי, מכון SPEL – למידה חברתית רגשית פוליטית ואוריינות מדיה אזרחית
ד"ר ענבל קליין-אברהם, הפקולטה לחינוך למדע וטכנולוגיה, הטכניון
ד"ר איבנה רטנר, הפיקוח על הקולנוע והמדיה, משרד החינוך

עריכה לשונית: חבצלת שפירא | עיצוב גרפי: סטודיו לי ותמר

איגוד האינטרנט הישראלי – www.isoc.org.il | לפרטים נוספים ויצירת קשר – info@isoc.org.il

תקציר מנהלים

סביבת המידע שבה פועלת החברה הישראלית השתנתה באופן עמוק בעשורים האחרונים. רשתות חברתיות, פלטפורמות דיגיטליות וכלי בינה מלאכותית הפכו לחלק מרכזי מהאופן שבו אזרחים צורכים מידע, מגבשים עמדות ומקבלים החלטות. לצד ההזדמנויות שהם מציעים, שינויים אלה מקלים על יצירה והפצה של מידע כוזב ומטעה, התחזות, מניפולציות ומבצעי השפעה, ומקשים יותר ויותר להבחין בין מידע אמין ומבוסס לתוכן שקרי, מתחזה או מוטעה. השלכותיה של מציאות זו חורגות מהמרחב הדיגיטלי: הן נוגעות לקבלת החלטות אישיות ובריאותיות, לביטחון הציבור, לכלכלה, לאמון במוסדות, ללכידות החברתית ולתפקודה ויציבותה של הדמוקרטיה.

על רקע זה, פורום מומחים ישראליים לחינוך ואוריינות מידע, בהובלת איגוד האינטרנט הישראלי, קורא לגיבוש וליישום תוכנית ואסטרטגיה לאומית מקיפה לקידום אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית בקרב כלל האוכלוסייה - ילדים, בני נוער ומבוגרים - ולביסוס התחום כמרכיב מרכזי במדיניות הציבורית והחינוכית בישראל. לצד הצורך במדיניות ותוכנית פעולה לאומית, הפורום מדגיש כי האחריות לקידום התחום אינה מוטלת על הממשלה בלבד, וכי גופים ומגזרים שונים בחברה הישראלית יכולים וצריכים ליזום ולפעול כדי לתקן את המצב בתחומי אחריותם בלי קשר לקידום תוכנית ומדיניות לאומית מקיפה.

נקודת המוצא לקריאה זו היא שבמציאות הנוכחית אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית אינה עוד מיומנות משלימה, אלא כישור יסוד הנדרש לכל אזרח ואזרחית ותשתית לחוסן חברתי ולאומי. היא כוללת את היכולת לאתר ולהעריך מידע, להבין כיצד הוא נוצר ומופץ, לזהות הטיות ומנגנוני השפעה, ולהבין כיצד פלטפורמות וכלי בינה מלאכותית מעצבים את המידע שאנו צורכים. מיומנויות אלה חיוניות ליכולתם של אזרחים להתמצא בסביבת המידע העכשווית, לגבש עמדות ולקבל החלטות באופן מושכל, בטוח ועצמאי.

בישראל קיים כיום פער משמעותי בין האתגרים שמציבה סביבת המידע לבין מוכנות הציבור והמענה הקיים. על אף השימוש הנרחב ברשתות חברתיות ובכלי בינה מלאכותית והחשיפה הגבוהה למידע כוזב ומטעה, הקניית המיומנויות הנדרשות להתמודדות עם מציאות זו עדיין אינה נעשית באופן שיטתי. קיימות אמנם יוזמות של מערכת החינוך, האקדמיה, החברה האזרחית וגופים ציבוריים, אך הן ברובן נקודתיות ומבוזרות, ללא תיאום, המשכיות ומדידה שיטתית של השפעתן.

התמודדות עם אתגרים אלה נמצאת בשנים האחרונות על סדר היום של מדינות רבות בעולם. פינלנד, שוודיה, אוקראינה, בריטניה, ארה"ב ומדינות נוספות מקדמות מדיניות ותוכניות לאומיות בתחום, מתוך תפיסה שאוריינות מידע ומדיה אינה עניין חינוכי בלבד אלא מרכיב

בחוסן החברתי, הדמוקרטי והלאומי. מהניסיון המצטבר בעולם עולים שלושה עקרונות מרכזיים: עבור המאמץ הזה נדרשת הובלה ממשלתית ותיאום בין-מגזרי רחב; הפעילות צריכה להגיע לכלל שכבות וגילאי האוכלוסייה ולא להסתפק בתלמידי מערכת החינוך; יש לעגן את התחום במדיניות ארוכת טווח, במשאבים ובמנגנוני יישום והערכה מתמשכים.

עקרונות אלה עומדים בבסיס מתווה הפעולה שמציע פורום המומחים לישראל במסגרת מסמך זה, המבוסס על אחריות משותפת ופעולה מתואמת של מגוון גופים וזירות. המתווה מתייחס למרחבים השונים שבהם ניתן להקנות ולחזק אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית – ממערכת החינוך וגופי הכשרת המורים, דרך החינוך הבלתי פורמלי והרשויות המקומיות, ועד לגופי הביטחון והאכיפה.

במערכת החינוך הפורמלית, מומלץ לפתח תוכנית לימודים מחייבת וספירלית מהגן ועד סוף התיכון, ובמקביל לשלב אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית באופן רוחבי במקצועות הלימוד. לכך יש לצרף מאגר משאבים מקצועי, הכשרות שנתיות לצוותי הוראה, רכזי אוריינות בבתי הספר ומנגנוני הערכה ומדידה. הצורך במהלך כזה מקבל משנה חשיבות לקראת שילוב תחום אוריינות המדיה והבניה המלאכותית במבחני PISA בשנת 2029.

כדי שהשינוי יוכל להתרחש בקרב תלמידים בכיתה בהצלחה, חשוב ליישמו במקביל גם בהכשרות ופיתוח מקצועי של מורים. המסמך ממליץ להפוך את התחום לחלק מובנה מהכשרתם של פרחי הוראה ומהפיתוח המקצועי של מורים בפועל, בין היתר באמצעות קורס חובה, מינוי אחראי תחום במוסדות להכשרת מורים, פיתוח תכנים המותאמים למקצועות השונים והקמת פורום ארצי בין-מוסדי. המטרה היא שמורים לא רק ירכשו בעצמם מיומנויות ביקורתיות, אלא יוכלו להקנות אותן לתלמידיהם ולשלבן בהוראה בכל תחומי הדעת.

אולם הקניית המיומנויות אינה יכולה להסתיים בשערי בית הספר. בחינוך הבלתי פורמלי ובתנועות הנוער, המהוות נדבך חשוב מהמרקם החברתי והחינוכי בישראל, מוצע לשלב אוריינות מידע וחשיבה ביקורתית כחלק מפעילויות הליבה העוסקות במנהיגות, אזרחות, זהות ומעורבות חברתית; לפתח פעילויות חווייתיות המבוססות על תכנים שבני הנוער פוגשים ברשת; להכשיר מדריכים ורכזים; ולעודד בני נוער עצמם להפוך למובילי יוזמות בתחום.

גורם מפתח בחיבור בין הזירות הללו והרחבת המענה גם לציבור הבוגר ולגיל השלישי הן הרשויות המקומיות והשלטון המקומי. באמצעות מערכת החינוך המקומית, הספריות, המתנ"סים, מרכזי הקהילה, ערוצי מידע מקומיים ותנועות הנוער, הן יכולות ליצור רצף של פעילות המותאמת לצרכים ולקבוצות האוכלוסייה השונות. מסמך המומחים מציע לקדם תוכניות בבתי הספר, הכשרות לצוותים, סדנאות וקמפיינים לציבור ופעילות ייעודית גם לאוכלוסייה המבוגרת ולגיל השלישי, וכן למנות גורם עירוני שיתכלל את הפעילות ויחבר בין הגופים השונים.

הצורך באוריינות מידע אינו מוגבל גם למרחבים אזרחיים וחינוכיים. בגופי הביטחון וברשויות האכיפה, אוריינות מידע מקבלת חשיבות מיוחדת – במיוחד במציאות הנוכחית במדינת ישראל. בסביבה שבה מידע ותודעה הם חלק מהזירה המבצעית, היכולת להעריך מידע באופן ביקורתי ולהבין סביבות דיגיטליות ואלגוריתמיות היא כשירות מקצועית חיונית, בין היתר לקבלת החלטות בתנאי אי-ודאות ולזיהוי מניפולציות ומבצעי השפעה ושמירה על בטיחות מידע. לכן מומלץ לשלב בהכשרות המקצועיות כלים להערכה ולאימות מידע, לצד עקרונות לשמירה על ביטחון מידע ולשימוש אחראי בכלי בינה מלאכותית. בנוסף, מומלץ לגבש מדיניות ארגונית ברורה לשימוש בכלי AI ולחזק תרבות של אחריות וערנות דיגיטלית.

לסיכום – השקעה ופיתוח אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית היא השקעה בחוסנה של החברה הישראלית בכלל. חברה שבה אזרחים יודעים לשאול שאלות, לבחון מקורות, להבין כיצד מידע נוצר ומופץ ולהשתמש בטכנולוגיות מידע חדשות באופן ביקורתי, אחראי ומודע, היא חברה עמידה יותר בפני דיסאינפורמציה, השפעה זרה, הונאות, מניפולציות והגדלת שסעים – חברה יציבה וחסינה יותר, בשגרה ובעת משבר. בניית היכולת הזאת אינה יכולה להיות מהלך חד-פעמי; היא מחייבת אחריות משותפת, השקעה מתמשכת ופעולה מתואמת לאורך זמן.

מתוך תפיסה זו, חברי וחברות פורום המומחים לחינוך ואוריינות מידע, בהובלת איגוד האינטרנט הישראלי, קוראים לכלל הגורמים הרלוונטיים לפעול יחד לקידום התחום על בסיס העקרונות המוצגים במסמך זה, ולהפוך את אוריינות המידע, המדיה והבניה המלאכותית לחלק בלתי נפרד מהחוסן החברתי והלאומי בישראל.

הקדמה

מחקרים עדכניים רבים מצביעים על רמת חשיפה גבוהה ומטרידה של הציבור בישראל למידע כוזב, על היעדר כישורי אוריינות מידע ומדיה מספקים, ועל השקעה דלה של משאבים מצד המדינה והרשויות בפיתוח מיומנויות לצריכה ביקורתית של מידע ברשת. דו"ח מבקר המדינה בנושא "ההתמודדות הלאומית עם השפעה זרה במרחב הדיגיטלי", שפורסם ביולי 2026, הגדיר את איום ההשפעה הזרה במרחב הדיגיטלי כ"סיכון אסטרטגי", וקבע כי לצד ליקויים ניכרים בהתמודדות עם האיום ו"היעדר דירקטיבה והכוונה סדורה" של המענה הממשלתי הניתן לו, יש צורך בהעלאת מודעות, חינוך הציבור בנוגע לאיום זה, והגדרת תכנים הנוגעים לדיסאינפורמציה וחשיבה ביקורתית "כתוכני חובה במערכות החינוך על כל זרמיה החל בגיל הצעיר"¹.

קיימות דרכים יעילות להתמודדות עם תופעות של הפצת מידע כוזב וצריכתו ולצמצום נזקיו, כפי שעולה ממחקרים אקדמיים בתחום ומהניסיון המצטבר של יוזמות לאומיות ואזרחיות ארוכות טווח. **הפורום לקידום אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית בחברה הישראלית, בהובלת איגוד האינטרנט הישראלי**, הוקם בשנת 2025. הפורום מורכב מנציגים של גופי מחקר ואקדמיה, חברה אזרחית, משרד החינוך ופעילים עצמאיים, המתמחים במחקר בנושא, ובפיתוח והפעלת מיזמי אוריינות מידע ומדיה ואמינות מידע ברשת בכל קבוצות החברה. מטרת הפורום **להעלות את המודעות לצורך במענה לאומי ואזרחי לקידום אוריינות מידע ומדיה בקרב האזרחים בישראל**, ולהציע פתרונות המבוססים על הידע שנצבר.

הפורום מזמין אתכם להיות חלק מהפתרון בתחום הפעילות שלכם, ולהצטרף אלינו לקריאה לגיבוש תוכנית לאומית לפיתוח אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית. נייר מדיניות זה נועד לתת רקע, כלים ומידע חיוני למנהלות, מעצבי מדיניות ומקבלי החלטות שמעוניינים לקחת חלק במשימה חשובה זו.

מה הבעיה?

ההתפתחויות הטכנולוגיות המהירות ועליית הבניה המלאכותית יצרו סביבת מידע דיגיטלית מבוזזת ומורכבת, אשר יחידים, קבוצות וקהילות מתקשים להתמודד איתה. סביבה זו מאופיינת בהפצה נרחבת של חדשות כזב, מידע מוטעה ומטעה, מקורות מידע אנונימיים ומתחזים, לרבות מבצעי השפעה והונאה מתוכננים, איומים על זכויות הפרט, פגיעה בפרטיות, הונאות פיננסיות ומכירת מוצרים מזויפים.

1. מבקר המדינה (2026, יולי). דוח מיוחד: ההתמודדות הלאומית עם השפעה זרה במרחב הדיגיטלי.

מידע כוזב: איפה זה פוגש אותנו?

משפיעני רשת משתפים המלצות בריאות או תזונה שלא נבדקו עבור עוקביהם, מרביתם צעירים ובני נוער,² לעיתים על רקע משברים בריאותיים כמו מגפות או אירועי מזג אוויר קיצוניים.

ידיעות, תמונות וסרטונים של אירועים אקטואליים בארץ ובחו"ל שמופצים מחוץ להקשר המקורי והאמיתי שלהם, או ללא פרטיים חיוניים, באמצעות ערוצי טלגרם וקבוצות וואטסאפ אנונימיות.

סרטוני דיפ־פייק שבהם רופאים ידועים ממליצים לכאורה על תוספי מזון מפוקפקים, או עיתונאים ומומחים ממליצים על השקעה במניות. הנופלים בפח עלולים לשלם מאות שקלים ולסכן את בריאותם.³

תיאוריות קונספירציה או טענות מסיתות נגד יריבים פוליטיים או קבוצות מיעוט שהופצו בתוך ישראל על רקע המלחמות בשנים האחרונות ובמסגרת קונפליקטים פוליטיים וחברתיים פנים־ישראליים.

מידע שקרי ומשמיץ ששחקנים פוליטיים בתוך ישראל מפיצים נגד יריביהם במסגרת מערכות בחירות מקומיות או ארציות, באמצעות עמודים ופרופילים אנונימיים המתחזים לגורמים שונים.

ערוצי טלגרם איראניים בשפה העברית (כמו הערוץ "דמעות מלחמה") מפיצים מסרים מפלגים ומקטבים כדי ללבות מחלוקות בחברה ולגייס אזרחים ישראלים.⁴

צ'טבוטים ומודלי שפה גדולים של בינה מלאכותית שהוזנו בדיסאינפורמציה ומידע מוטעה וחוזרים על טענות שקריות לגבי המלחמות באוקראינה ובאיראן.⁵

2. ששון, ע' (2025, 11 במרץ). מקומם: 62% מהמשפיענים לא בודקים עובדות לפני שהם מעלים תוכן בריאות לרשת. וואלה.

3. הלפרין, מ' (2025, 9 בנובמבר). "עלול לסכן חיים": הסרטונים שמופצים ברשת ומתיימרים לטפל בהרזיה – לכאורה בשם פרופ מוכר. Mako.

4. ברק, ע' (2023, 24 בנובמבר). קמפיין ההסתה שמנצל את כאב משפחות החטופים – ומגיע מחו"ל. N12.

5. גינזבורג, ד' (2026, 5 במאי). שאלו את קלוד שאלות פשוטות – ומה שיצא ממנו הפתיע גם את החוקרים. Ynet; Jingnan, H. & Hagen, L. (2025, 26 June). As Iran and Israel fought, people turned to AI for facts. They didn't find many. Npr.

הפצת מידע כוזב או מטעה היא תופעה עולמית שהיקפה הולך ומתרחב, וביטוייה הופכים מתוחכמים, מגוונים ותכופים יותר. בשנים 2025 ו-2026 הפורום הכלכלי העולמי הגדיר תופעות אלה כאחד הסיכונים המרכזיים על היציבות והחוסן של חברות ודמוקרטיות מערביות.⁶ אירועים אקטואליים, חברתיים, כלכליים ותרבותיים שונים ברחבי העולם ובישראל מעידים על השפעתה המתרחבת של התופעה, המאיימת לא רק על יכולתם של יחידים בחברה לקבל החלטות מושכלות בחייהם האישיים, אלא גם על ביטחון הציבור, הלכידות החברתית, שלטון הדמוקרטיה והיציבות הכלכלית.

מבחינה ביטחונית

מידע כוזב ומטעה פוגע בחוסן של החברה והמדינה. כאשר סביבת המידע בחברה הישראלית הופכת לזירה תוקפנית של מאבקים וקמפיינים עוינים, התוצאה היא פגיעה בקבלת החלטות, באמון הציבור כלפי מוסדות המדינה ומערכת הביטחון, ובשיתוף הפעולה האזרחי דווקא בעיתות חירום ומשבר.⁷

מבחינה חברתית ואישית

הפצה רחבת היקף של מידע מטעה מפצלת את הציבור לקהילות נפרדות ו"תיבות תהודה" (Echo Chambers), באופן המגביר את הקיטוב החברתי ושוחק את האמון הבין-אישי. מידע כוזב מעורר תחושת איום, ועשוי גם לפגוע בבטיחות ובמוגנות האישית.

מבחינה כלכלית

למידע מטעה יש עלויות מוחשיות: הוא מעוות שווקים והתנהגות צרכנים; גורם לאזרחים ותאגידים פיננסיים הפסדים כלכליים עצומים עקב הונאות; מגדיל הוצאות ציבוריות, בין היתר דרך החלטות מזיקות בתחום הבריאות (כגון הימנעות מחיסונים) והסביבה; מכביד על מערכות תקשורת ורגולציה; ויוצר אי-ודאות וחוסר יציבות המרתיעות משקיעים.

מבחינה אזרחית ופוליטית

מידע כוזב ומטעה מערער את הדמוקרטיה באמצעות עיוות השיח הציבורי ופגיעה בלגיטימיות של ארגונים, מוסדות המדינה, אנשי מקצוע והליכים דמוקרטיים, תוך הפחתת יכולתם של אזרחים לבקר את מוקדי הכוח. הוא שוחק את האמון של אזרחים במוסדות, מומחים ורשויות, ומחריף שסעים חברתיים, פוליטיים ומדיניים. הנזק אינו טמון רק בהתפשטות האמונה בטענות שקריות, אלא גם בערעור היסודות המשותפים לזיהוי אמיתות ועובדות, שעליהם נשענות המערכות הדמוקרטיות, החברתיות והכלכליות.

6. [World Economic Forum Global Risks Perception Survey 2025–2026](#).

7. מבקר המדינה (2026, יולי). [דוח מיוחד: ההתמודדות הלאומית עם השפעה זרה במרחב הדיגיטלי](#).

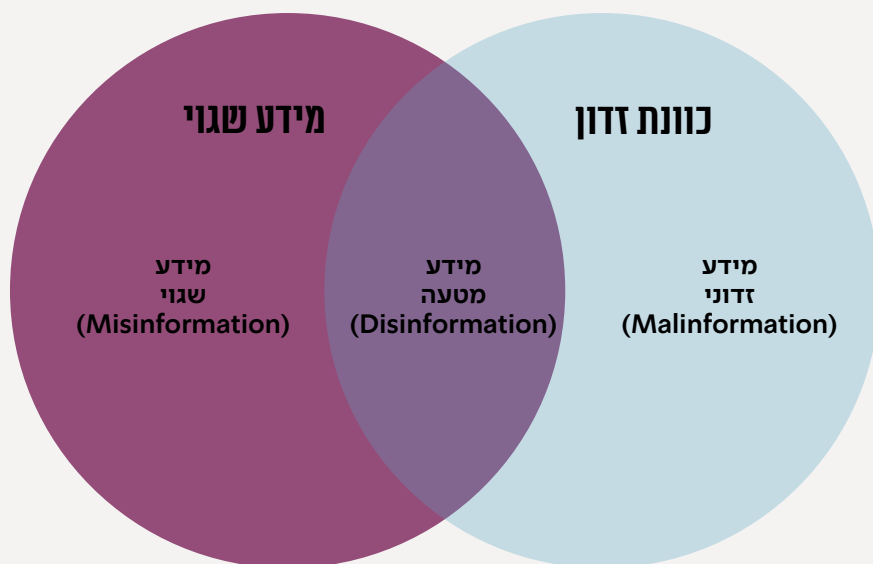
לא רק פייק ניוז: במה מדובר בעצם?

מידע שגוי (misinformation) – מידע שקרי או לא מדויק המופץ ללא כוונת זדון, לרוב בשל טעות, חוסר ידע או פרשנות שגויה.

מידע מטעה (disinformation) – מידע שקרי המיוצר ומופץ בכוונה תחילה במטרה להטעות, להשפיע, או לגרום נזק ליחידים, קבוצות או מוסדות.

מידע זדוני (malinformation) – מידע אמיתי שנעשה בו שימוש סלקטיבי, והוא מוצא מהקשרו ומופץ במטרה לפגוע, להסית או לערער אמון.

לתופעות אלה ביטויים מגוונים, כולל מידע מילולי ומספרי, דימויים חזותיים, סרטונים, קטעי אודיו, ממים ותכנים נוספים. על כן, התמקדות בביטוי מסוים שלהן – כמו חדשות כזב (פייק ניוז) או מידע כוזב שנוצר בכלי בינה מלאכותית – מחמיצה את מהות הבעיה והיקפה:⁸

8. Wardle, C., & Derakhshan, H. (2018). Thinking about 'information disorder': formats of misinformation, disinformation, and mal-information. Ireton, Cherilyn; Posetti, Julie. Journalism, 'fake news' & disinformation. Paris: UNESCO, 43–54.

מדוע נדרש מענה לאומי וחברתי?

בישראל, חוסר היציבות הפוליטית והחברתית ארוך השנים, לצד המשבר הביטחוני המתמשך, מחזקים את הצורך להקנות לאזרחים מיומנויות וכלים ליהיו תוכן שקרי ומוטה ברשת, שיגבירו את אוריינות המידע והמדיה שלהם. כך קבע גם מבקר המדינה בדו"ח שפורסם ביולי 2026⁹ על ההתמודדות עם השפעה זרה במרחב הדיגיטלי.

אולם, הצורך הזה אינו מקבל מענה ראוי. ככלל, אוריינות המידע והמדיה בחברה הישראלית נמוכה מהדרוש כדי להתמודד עם האתגרים שבפניהם אנחנו ניצבים. במדד אוריינות המדיה של מכון Open Society לשנת 2026, ישראל דורגה במקום ה-33 (מתוך 47) – מתחת למדינות צפון ומערב אירופה, ארצות הברית, קנדה, דרום קוריאה ויפן.¹⁰ גם תלמידים במערכת החינוך אינם מקבלים את ההדרכה הנדרשת לקידום אוריינות מדיה ומידע. זאת, אף ששיעור השימוש של ישראלים ברשתות החברתיות הוא מהגבוהים בעולם,¹¹ במיוחד בקרב בני נוער. במילים אחרות: החשיפה גבוהה אך המיומנות נמוכה.¹²

בעיית המידע הכוזב מתרחבת אף יותר באמצעות שימוש בכלים חדשים של בינה מלאכותית יוצרת. כלים אלה מאפשרים ייצור מהיר וזול של תוכן שקרי משכנע בכמויות עצומות – טקסט, תמונות וסרטונים דיפ-פייק – שקשה יותר ויותר להבחין בינו ובין תוכן אמין, וכך מיטשטש עוד יותר הגבול בין אמת לשקר. כלי הבינה המלאכותית משמשים גם ליצירת רשתות השפעה – פרופילים, קבוצות ובוסים שעושים רושם אותנטי, ומסוגלים לקדם שיח ציבורי מוטעה ומניפולטיבי באופן מתואם ובשפה מקומית רהוטה.

למרות מרכזיותו של האתגר, אין בישראל כיום מענה מערכתי כולל ואפקטיבי לקידום אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית. אומנם קיימות יוזמות נקודתיות או מקומיות של ארגוני חברה אזרחית, מוסדות חינוך ואקדמיה וגופים ציבוריים אחרים, אך הן פועלות באופן מבזר, ללא תיאום ושיתוף פעולה, ללא קריטריונים אחידים והמשכיות, וללא מדידה שיטתית של השפעתן.

9. מבקר המדינה (2026, יולי). דוח מיוחד: ההתמודדות הלאומית עם השפעה זרה במרחב הדיגיטלי.

10. Lessenski, M. (2026). *The media literacy index 2026: Measuring vulnerability of societies to disinformation*. Open Society Institute – Sofia.

11. איגוד האינטרנט הישראלי (2026, מאי). [שימוש ברשתות חברתיות ושירותים מקוונים בישראל: נתוני 2026 עם פילוחים דמוגרפיים](#); איגוד האינטרנט הישראלי, קבוצת המחקר לתקשורת המדע בפקולטה לחינוך למדע וטכנולוגיה בטכניון (2026, מאי). [צריכת חדשות וחשיפה לדיסאינפורמציה בישראל: סקר איגוד האינטרנט והטכניון \(2025\)](#).

12. Ram, Y., Wiener, A., & Ring, E. (2025). Towards countering misinformation and disinformation in Israel: Stakeholder analysis. Israel Internet Association (ISOC-IL).

הפער בין קצב התפתחות הטכנולוגיה ליכולת של הציבור להתמודד עימה מתרחב והולך. אנשים רבים נדרשים לקבל החלטות מורכבות על בסיס מידע שאינם יודעים כיצד להעריך את מידת אמיונותו. מצב זה מגביר את הסיכון להפצת מידע כוזב והעמקת פערים חברתיים. לכן, נדרש מעבר מגישה תגובתית ומקומית לגישה מערכתית ולאומית, שמתבססת על תפיסה של קידום אוריינות מידע וחשיבה ביקורתית כמיומנות יסוד חיונית, בדומה לקריאה וכתובה.

1. תפקידו של מסמך זה ותרומתו למאמץ הלאומי והציבורי

מסמך זה הוא קריאה לפעולה. הוא נועד לשמש בסיס ראשוני לגיבוש מדיניות, מסגרות ופעולה בתחום, גם בטרם גובשה תוכנית ממשלתית או מדינית כוללת. המסמך מיועד:

- « להעלות את הנושא על סדר היום הציבורי והלאומי של מקבלי החלטות ומעצבי מדיניות.
- « ליצור שפה משותפת בין גופים, שחקנים ומגזרים שונים.
- « להציע כיווני פעולה ראשוניים וישימים על בסיס ידע מחקרי ומקרי בוחן.
- « לתרום לשיח ציבורי מושכל בנוגע לאמון במידע וחשיבה ביקורתית בעידן הבינה המלאכותית.
- « לעודד יוזמות ושיתופי פעולה בתחום, תוך קידום מדיניות ברמה הלאומית.

מטרות המסמך

מטרת-על

מטרת-העל של הפורום לקידום אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית בחברה הישראלית היא לקדם, לפתח ולהטמיע אוריינות מידע ומדיה בישראל, ברמה האזרחית, החברתית והלאומית כצורך לאומי דחוף, שכן הדבר חיוני לחיזוק הדמוקרטיה, הלכידות, היציבות החברתית והחוסן הלאומי.

בהתאם לכך, אנו קוראים למקבלי החלטות וקובעי מדיניות רלוונטיים לגבש וליישם תוכנית לאומית מקיפה לחינוך לאוריינות מידע ומדיה עבור כלל האוכלוסייה – ילדים, נוער ומבוגרים, ולבסס תחום זה כמרכיב מרכזי במדיניות הציבורית והחינוכית בישראל.

מטרות תפעוליות

- « העלאת המודעות הציבורית לחשיבותה של אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית.
- « הנעת מגוון גופים – ממשלתיים, חינוכיים, אזרחיים וביטחוניים – לפעולה לשם קידום הנושא בתחומי אחריותם ובאמצעות הכלים שבידיהם, גם לפני שגובשה תוכנית לאומית כוללת.
- « התאמת תוכניות, כלים ושיטות פעולה קיימות ועתידיות לקהלי יעד שונים.
- « אימוץ מודלים וידע קיים מהעולם, לפיתוח של תוכניות ויוזמות בישראל.

עקרונות מנחים

- « אין פתרון יחיד שיתאים לכלל האוכלוסייה; יש לפתח מענים מותאמים לקהלי יעד מגוונים, המבוססים על עקרונות רחבים ומוסכמים.
- « יוזמות ותכנים של אוריינות מידע ומדיה אינם נחלתה הבלעדית של מערכת החינוך. קיימים מגוון שחקנים ומגזרים המשפיעים על המיומנויות של הציבור בנוגע לצריכת מידע, ברשת ובכלל.
- « תיאום בין־מגזרי והטמעת שפה ומתודולוגיה מקצועית משותפת בין גופים שונים.
- « פעולה מבוססת ערכים, השואפת לחזק את יכולתה הקולקטיבית של החברה הישראלית לנווט בסביבת מידע מורכבת, תוך שמירה על עקרונות דמוקרטיים ולכידות חברתית.

הבהרה

מסמך זה אינו מתמקד במוגנות ברשת, אלא מתייחס להיבטים רחבים יותר של חשיבה ביקורתית ואוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית, שימוש מושכל במקורות מידע ומרחבים דיגיטליים והבנה של מערכות ידע דיגיטליות.

המסמך מבקש להעמיק את ההבנה הציבורית והמוסדית של התופעה, על ביטוייה והשלכותיה, ולשרטט כיווני פעולה שיסייעו ליחידים ולקהילות להתמודד עם סביבת מידע מורכבת, ובכך לחזק את חוסנה של החברה הישראלית לאורך זמן.

למי המסמך הזה יכול לתרום?

נקודת המוצא של הפורום היא כי לכל מי שעוסקים בחינוך, הנגשת מידע והדרכה – ממורים, מדריכים, מפקדים ושאר בעלי תפקידים, ועד מוסדות, גופי שלטון מקומי, מערכות וגופים ציבוריים – יש אפשרות לקדם אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית. על כן, המלצות המסמך מיועדות לתרום לקידום אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית בישראל במספר מישורים:

ברמת הפרט והחברה

- « הטמעת מיומנויות של אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית בקרב האוכלוסייה, באופן שישתקף במדדים לאומיים ובין-לאומיים (למשל מבחני PISA).
- « הגברת יכולתם של אזרחים להשתמש במידע דיגיטלי באופן ביקורתי, מושכל ואחראי.
- « צמצום ההשפעה והתפוצה של מידע כוזב ומטעה במרחב הציבורי, ופיתוח חסינות חברתית נגדו.

ברמת מערכות החינוך והגופים המקצועיים

- « העלאת מודעות והטמעה הדרגתית של כלים ותוכניות בתחום, מהיכרות עם יוזמות קיימות (כגון Fake or Not ופייק ריפורטר)¹³ ועד לפיתוח יוזמות חדשות והקצאת משאבים ייעודיים.
- « קידום יזום של התחום במוסדות ומסגרות חינוך בידי רשויות מקומיות ומנהלי מוסדות, לרבות מתן כלים, המלצות ותמריצים ליישום.
- « קידום התחום דרך מסגרות להכשרת מורים, כתחום הנלמד בכל הדיסציפלינות ומתוקצב כחלק מתוכנית הלימודים.
- « שילוב התחום במסגרות חינוכיות ותוכניות לימודים פורמליות ובלתי פורמליות. ברמת המערכת והמדיניות.
- « פיתוח ויישום תוכניות רב-שנתיות למגזרים, קבוצות אוכלוסייה וגילאים שונים, תוך התאמה לקהלי יעד שונים ולמאפייניהם.
- « הטמעת תוכני אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית כדרישת חובה במסגרת מערכת החינוך ובהכשרות ופיתוח מקצועי של מורים.
- « שילוב תוכני אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית במסגרות חינוך, והכשרה של מערכת הביטחון והאכיפה בכל הרמות.

13. <https://www.fakeornot.org.il/>
<https://fakereporter.net/lefarek-the-fake/>

קידום אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית

המלצות לפעולה בשלוש רמות משלימות

שילוב התכנים במסגרות חינוך והכשרה של מערכת הביטחון והאכיפה

הטמעת התכנים כדרישת חובה במערכת החינוך ובהכשרת מורים

פיתוח ויישום תוכניות רב־שנתיות מותאמות לקהלי יעד שונים

קידום ההכשרה של מורים והטמעה בלימודים פורמליים ובלתי פורמליים

קידום יזום במסגרות חינוך על ידי רשויות ומנהלים, והקצאת משאבים

העלאת מודעות והטמעה של כלים ותוכניות קיימות וחדשות

צמצום ההשפעה והתפוצה של מידע כוזב ופיתוח חסינות חברתית

חיזוק יכולת השימוש במידע דיגיטלי באופן ביקורתי, מושכל ואחראי

הטמעת מיומנויות אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית במדדים לאומיים ובינלאומיים (כגון מבחני PISA)

2. חינוך לאוריינות מידע ומדיה בישראל: האתגרים והמציאות בשטח

הציבור נחשף למידע המופץ ברשתות החברתיות ובאמצעי התקשורת ומסתמך עליו יותר ויותר בכל תחומי החיים, במיוחד בתקופות משבר. לצד זאת, ההתפתחויות הטכנולוגיות וכלי הבינה המלאכותית היוצרת מאפשרים לכל אחד ליצור ולהפיץ תוכן בקלות. מציאות זו מציבה אתגרים חדשים ומהותיים בפני מערכות החינוך ברחבי העולם. בישראל, כבר בשנת 2000 הכיר משרד החינוך בחשיבותה של אוריינות תקשורת כמומנות יסוד עבור כלל התלמידים וכמרכיב חיוני בהכשרת מורים ומורות. עם זאת, הכרה זו לא יושמה בפועל בצורה שיטתית – לא במערכת החינוך ולא בהכשרות מורים.

כיום, החינוך לאוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית בישראל מוסדר רק חלקית. למרות ההכרה הגוברת בחשיבותו, הוא אינו נכלל בתוכנית הליבה לגיל הרך ובחינוך היסודי. בתיכון הנושא נלמד כמקצוע בחירה במסגרת לימודי תקשורת, בנתיב העיוני ובנתיב הטכנולוגי, ולעיתים מופיע כנושא העשרה בלבד, התלוי ביוזמות מקומיות או ארגוניות. זאת, על אף שדו"ח של האיחוד האירופי מצביע על שיפור ביכולתם של התלמידים להתמודד עם מידע מוטעה במדינות שבהן הוטמעו תוכניות שיטתיות להוראת אוריינות מדיה.¹⁴ אומנם, קיימות יוזמות נקודתיות או בין-לאומיות, אך הן אינן ממוסדות ברמה הלאומית.¹⁵ למשל, פרויקט DIMLE הוא יוזמה בין-לאומית לקידום אוריינות מדיה ומידע, המבוססת על למידה דיגיטלית ושיתופית.¹⁶

חסרונו של חינוך לאוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית בישראל מתבטא במיוחד בקרב ילדים ובני נוער. כבר מגיל צעיר הם נחשפים למידע שגוי או מטעה ברשתות החברתיות, ולעיתים אף משתתפים ביצירתו והפצתו. על פי דו"ח האינטרנט של בזק משנת 2023, כ-55% מבני הגיל 8-17 מעלים תוכן לרשתות החברתיות לפחות פעם בשבוע, ו-75% בגילים 13-17 משתמשים בטלפון תוך כדי צפייה בטלוויזיה.¹⁷ נתונים מדו"ח האינטרנט של בזק משנת 2025 משקפים התרחבות של מגמה זו: גיל הכניסה לעולם הדיגיטלי הולך ויורד, השימוש בכלי בינה מלאכותית מתחיל בממוצע כבר בגיל 10, וילדים עושים שימוש אינטנסיבי במכשירים ניידים מגיל צעיר אף יותר.¹⁸ בסקר איגוד האינטרנט הישראלי משנת 2025, שבדק שימוש ברשתות חברתיות ושירותים מקוונים בקרב ילדים ונוער, נמצא כי מבין המשיבים בגילים 13-17, כ-60% גולשים באינטסגרם ו-56% גולשים בטיקטוק מדי יום. כמו כן, 51% מהמשתמשים בפלטפורמת ChatGPT מדווחים

14. McDougall, J., Zezulkova, M., van Driel, B., & Sternadel, D. (2018). *Teaching media literacy in Europe: Evidence of effective school practices in primary and secondary education*. Publications Office of the European Union.

15. פוירשטיין, מ' (2022). [חינוך לאוריינות מידע ומדיה דיגיטלית בעידן פוסט-אמת](#). ביטאון מכון מופ"ת, 68.

16. [The DIMLE Project](#)

17. בזק (2023). [דו"ח האינטרנט: עשור לדוח החיים הדיגיטליים בישראל](#).

18. בזק (2025). [דוח האינטרנט של בזק 2025](#).

על שימוש יומיומי.¹⁹ הזיקה האינטנסיבית לפלטפורמות מידע, ללא מיומנויות אוריינות מדיה מספקות, היא קרקע פורייה להפצת חדשות כזב, תיאוריות קונספירציה ותכנים קיצוניים.²⁰

ברמת כלל האוכלוסייה, דו"ח האינטרנט של בזק משנת 2025 מצביע על שינוי עמוק באופן שבו ישראלים מחפשים מידע, כאשר 88% מהנשאלים דיווחו כי הם מבצעים את החיפוש הראשוני באמצעות כלי בניה מלאכותית, ולא דרך מנועי חיפוש מסורתיים. במקביל, 67% מדווחים כי הם מתקשים להבדיל בין תוכן שנוצר בידי אדם לתוכן שיצרה בינה מלאכותית – ממצא המעיד על טשטוש גבולות בין מקורות אמינים ולא אמינים.²¹ לפי סקר משותף של איגוד האינטרנט הישראלי והטכניון משנת 2025, כ-58% מהציבור הישראלי הבוגר מדווחים כי הם שואבים מידע חדשותי מרשתות חברתיות, אך רק 17% מהציבור מדווחים כי הם מצליחים לזהות מידע כוזב ברשת בעקבות.²² ממצאים אלה מעידים על פער רחב בין מיומנויות שימוש בטכנולוגיה לבין כישורי חשיבה ביקורתית, ניתוח תוכן והבנת ההקשרים החברתיים והפוליטיים של מידע.

בממצאים אלה תומך דו"ח של דבררציון וברעם-צברי על תופעות של "פוסט-אמת" בישראל ובעולם.²³ על פי הדו"ח, צעירים, אנשים מעוטי השכלה ואוכלוסיות מוחלשות, נוטות להיות בעלות אוריינות מידע ומדיה נמוכות יותר ואף נוטות להיחשף יותר ולאמץ מידע מוטעה יותר מאוכלוסיות אחרות. פערים באוריינות מידע ומדיה משקפים פערים חברתיים קיימים ואף מעמיקים אותם. מחקרים מראים שאוכלוסיות בפריפריה, קבוצות מוחלשות כלכלית ומיעוטים אתניים סובלות מנגישות מועטה לאינטרנט עם תשתית איכותית, מהשכלה נמוכה בתחום התקשורת ומחוסר בתמיכה חינוכית מותאמת.²⁴ גם בהקשר זה, דבררציון וברעם-צברי מדגישים כי היעדר כישורים של אוריינות מידע ומדיה בקרב קהלים מוחלשים הוא בעיה עם השלכות חברתיות נרחבות: שחיקה באמון, הקצנת עמדות פוליטיות וירידה בהשתתפות האזרחית. ללא מענה חינוכי שיטתי ומותאם לכלל שכבות האוכלוסייה, מגמות אלה צפויות אף להתרחב יותר.

לצד זאת, דו"ח האינטרנט של בזק משנת 2025 מצביע על פער בהיבט נוסף: אימוץ מהיר ונרחב של כלי בניה מלאכותית (92% מהציבור משתמשים לפחות בכלי אחד כזה), לצד חשש גובר מהשלכותיו – 79% הביעו חשש משימוש לרעה בטכנולוגיה זו.²⁵ שילוב זה, בין שימוש אינטנסיבי בטכנולוגיה לבין הבנה מוגבלת שלה ופחד ממנה, מגביר את הפגיעות למידע מוטעה ואת השחיקה באמון במוסדות המדינה, בפוליטיקה ובמרחב הציבורי.

19. איגוד האינטרנט הישראלי (2025, יולי). [שימוש ברשתות חברתיות ושירותים מקוונים בקרב ילדים ונוער בישראל: נתוני 2025](#).

20. פוירשטיין, מ' (2022). [חינוך לאוריינות מידע ומדיה דיגיטלית בעידן פוסט-אמת](#). ביטאון מכון מופ"ת, 68.

21. בזק (2025). [דוח האינטרנט של בזק 2025](#).

22. איגוד האינטרנט הישראלי, קבוצת המחקר לתקשורת המדע בפקולטה לחינוך למדע וטכנולוגיה בטכניון (2026), מאי). [צריכת חדשות וחשיפה לדיסאינפורמציה בישראל: סקר איגוד האינטרנט והטכניון \(2025\)](#).

23. דבררציון, ש', וברעם-צברי, א' (2023). תופעות "הפוסט-אמת": הגדרות, השלכות ופתרונות חינוכיים. מוסד שמואל נאמן.

24. פוירשטיין, מ' (2022). [חינוך לאוריינות מידע ומדיה דיגיטלית בעידן פוסט-אמת](#). ביטאון מכון מופ"ת, 68; Lewandowsky, S., et al. (2020). *The debunking handbook* 2020. University of Nebraska-Lincoln.

25. בזק (2025). [דוח האינטרנט של בזק 2025](#).

3. מגמות בחינוך לאוריינות מידע ומדיה: סקירה בין-לאומית

בעשור האחרון פיתחו מדינות וארגונים מובילים מסגרות לאוריינות מידע ומדיה, לעיתים כחלק ממדיניות רחבה של דיגיטיזציה וחינוך, או בעקבות חקיקה מחייבת. בבסיס יוזמות אלו עומדת ההכרה כי בעידן הדיגיטלי, אוריינות מידע היא מיומנות יסוד ורכיב מרכזי בחוסן של חברות דמוקרטיות.

פינלנד, אחת המדינות המובילות בתחום זה, פיתחה מדיניות מקיפה המשלבת אוריינות מדיה כחלק מתפיסת הביטחון הלאומי, בין היתר על רקע איומים חיצוניים. חינוך לאוריינות מדיה משולב בתוכניות הלימודים בכל המקצועות ובכל שכבות הגיל, לצד פעילות בחינוך הבלתי פורמלי וקידום למידה לאורך החיים. בשנת 2019 פרסם משרד החינוך והתרבות הפיני מסמך מדיניות ממשלתי, השואף להעניק הזדמנויות לכלל האזרחים לשפר את כישורי אוריינות המדיה שלהם.²⁶ בהקשר זה, המושג "רב-אוריינות" מתייחס ליכולת להבין, לפרש, להעריך וליצור תוכן במגוון פורמטים וסוגי מדיה – אשר מחזקת את האוטונומיה האישית, הלכידות החברתית והדמוקרטיה.

גם באוקראינה גובשה אסטרטגיה לאומית ייעודית בתחום. זאת על רקע האיום הבטיחוני המתמשך, בדומה לישראל. בשנת 2024 פרסם משרד התרבות ומדיניות המידע את המסמך "אסטרטגיית פיתוח אוריינות מדיה עד שנת 2026", שמטרתו לחזק את החוסן החברתי מול מידע כוזב, לקדם צריכת מדיה אחראית ולהביא לפיתוח חשיבה ביקורתית.²⁷ האסטרטגיה כוללת הגדרת יעדים, קהלי יעד ומדדים ברורים ליישום, ניטור והערכה.

מגמה דומה עולה גם ממחקר השוואתי רחב שנערך בשנת 2022 מטעם Baltic Centre for Media Excellence.²⁸ המחקר, שבחן את תחום אוריינות המדיה בשש מדינות – אסטוניה, לטביה, ליטא, אוקראינה, מולדובה וגאורגיה, מצביע על מעבר מתפיסה של אוריינות מדיה כתחום חינוכי בלבד לתפיסה אסטרטגית. זו תפיסה הרואה באוריינות מדיה רכיב מרכזי בחוסן קוגניטיבי וביטחון הלאומי, מה שמוביל לשיתופי פעולה בין מערכת החינוך, גופי תקשורת, החברה האזרחית ומוסדות הביטחון.

26. Salomaa, S., & Palsa, L. (2019). *Media literacy in Finland: National media education policy*. Ministry of Education and Culture.

27. UNDP (2024, 4 June). *ministry of culture and information policy's media literacy development strategy until 2026 presented in Kyiv*. UNDP in Ukraine.

28. Solvita Denisa-Liepniece, S. (2022). *With media literacy towards cognitive resilience: Updates from the Baltic States, and lessons learned from Ukraine, Moldova, and Georgia – Policy Brief*. Baltic Centre for Media Excellence.

מדינות נוספות, ובהן בלגיה, לוקסמבורג, דנמרק ומולדובה, אימצו בשנים האחרונות תוכניות לאוריינות מדיה, כחלק ממגמה רחבה של פיתוח אסטרטגיות Media and information literacy (MIL) ברמה הלאומית.²⁹ תוכניות אלו מתאפיינות בהגדרה ברורה של תחומי אחריות בין-מוסדיים, קווי פעולה מעשיים והקצאת משאבים להעצמת האוריינות של אזרחי המדינה.

במדינות אחרות, כגון הולנד,³⁰ קנדה³¹ וחלק ממדינות ארצות הברית, אוריינות מדיה מקודמת בעיקר בידי גופים לאומיים וארגוני חברה אזרחית. גופים אלה עוסקים בפיתוח חומרי הוראה, הכשרת אנשי חינוך וקידום יוזמות חינוכיות, לעיתים לצד מאמצים להטמעה רחבה יותר של התחום במערכת החינוך.

בריטניה: מהיעדר מדיניות לתוכנית לאומית

דו"ח שפורסם בבריטניה ב-2025 מציג תמונת מצב מורכבת ומדגישה את הקשיים הטמונים בהיעדרה של מדיניות לאומית מתואמת.³² על פי הדו"ח, יוזמות ממשלתיות בעבר היו נקודתיות, קצרות טווח וללא תיאום בין משרדי ממשלה שונים. אף שמשרד התקשורת הבריטי (Ofcom) מופקד על התחום, אין ביכולתו להוביל הטמעה רחבת היקף לבדו. הדו"ח מזהיר כי ללא פעולה ממשלתית מתואמת ונחושה, אוריינות מדיה צפויה להעמיק את האי-שוויון במדינה, לפגוע בכליידות החברתית ואף לסכן את יסודות הדמוקרטיה.

בהמשך לזאת, במרץ 2026 פרסם משרד המדע, החדשנות והטכנולוגיה הבריטי (DSIT) תוכנית לאומית לאוריינות מדיה לשנים 2026–2029.³³ התוכנית שואפת לכך שכל אדם בבריטניה ירכוש את המיומנויות הדרושות כדי לגלוש ברשת בביטחון ולקבל החלטות מושכלות. היא מתבססת על שלושה עקרונות: פעילות במסגרות קיימות ואמינות, כמו בתי ספר ושירותים קהילתיים; הישענות על ידע מבוסס ראיות והתאמת הפעילות לשינויים בטכנולוגיה, כולל התפתחויות בתחום הבינה המלאכותית; וחלוקת אחריות בין הגורמים השונים: הממשלה, מערכת החינוך, התעשייה, המגזר השלישי, קהילות ומשפחות, תוך שילוב חינוך לאוריינות מדיה במדיניות הציבורית.

29. Council of Europe. (2025). [National media and information literacy \(MIL\) strategies: Practical steps and indicators](#). Council of Europe.

30. [Netherlands](#) (2023, 28 November). In Youth Wiki.

31. McAleese, S., & Brisson-Boivin, K. (2022). [From access to engagement: Building a digital media literacy strategy for Canada](#). MediaSmarts.

32. House of Lords, Communications and Digital Committee. (2025). *Media literacy* (3rd Report of Session 2024–25, HL Paper 163). House of Lords.

33. Department for Science, Innovation and Technology, Department for Culture, Media and Sport, & Department for Education. (2026). [A safe, informed digital nation: Government's media literacy action plan \(2026–2029\) – Policy Paper](#). GOV.UK

דוגמה ליישום מעשי של גישה זו נראתה כבר בקיץ 2025, כאשר משרד השיכון, הקהילות והשלטון המקומי הבריטי (MHCLG) העביר הכשרה לכ-800 עובדי רשויות מקומיות. בעקבות ההכשרה, כמעט כל המשתתפים דיווחו על תחושת מסוגלות גבוהה יותר בנוגע לזיהוי מידע כוזב והתמודדות עימו. קיימות תוכניות לנקוט צעדים נוספים, ובהם: קמפיין ייעודי להורים ומורים, הממוקד בחשיבות של אוריינות מידע ומדיה; קמפיין ציבורי לאומי להגברת מודעות בקרב מבוגרים, הכולל מתן כלים מעשיים לצריכת מידע ביקורתית; חיזוק תפקידו של תאגיד השידור הבריטי (ה-BBC) בתחום; הגברת השילוב של אוריינות מדיה בתוכנית הלימודים; השקעה בחינוך דיגיטלי; עדכון הנחיות להגנה על ילדים; תמיכה ביוזמות מקומיות ועוד.

יוזמות על-לאומיות ויישום בקהילה

ברמה העל-לאומית, האיחוד האירופי מקדם יוזמות משלימות הכוללות קמפיילים ציבוריים רחבי היקף. כך למשל, European Digital Media Observatory (EDMO) השיק את קמפיין "היו חכמים ברשת", שנועד להעלות את המודעות להשפעת אלגוריתמים על צריכת מידע ולעודד חשיבה ביקורתית, באמצעות הפצת חומרי הסברה רב-לשוניים במרחבים ציבוריים, כגון ספריות ומרכזים קהילתיים.³⁴ יוזמות מסוג זה נותנות מענה לצורך לפנות לקהל הרחב, ולא רק לתלמידים במערכת החינוך.

בשנים האחרונות מתפתחת גם גישה רחבה, הרואה באוריינות מידע חלק בלתי נפרד מהמרחב העירוני והקהילתי, מתוך הבנה כי רוב צריכת המידע מתרחש מחוץ למסגרות החינוך הפורמליות, מה שדורש מענה כולל ורב-מערכתי. יוזמת "ערים אורייניות מידע" (MIL Cities) של אונסק"ו מדגימה תפיסה זו.³⁵ במסגרתה רשויות מקומיות משלבות חינוך לאוריינות מידע לא רק במערכת החינוך אלא גם במרחבים ציבוריים ובשירותים עירוניים: סדנאות בספריות עירוניות, קמפיילים לחשיבה ביקורתית ושיתופי פעולה עם התקשורת המקומית. כמו כן, נעשה שימוש בתשתיות עירוניות – שילוט דיגיטלי, תחבורה ציבורית ומוסדות תרבות – להפצת תכנים חינוכיים, לצד פיתוח כלים דיגיטליים להנגשת מידע אמין. דוגמה נוספת היא יוזמת Civic Caravan ברומניה, שפעלה לחיזוק אוריינות המדיה והמעורבות האזרחית לקראת בחירות 2024.³⁶ היוזמה כללה הגעה לעשרות יישובים, ובהם נערכו סדנאות לזיהוי מידע כוזב, מפגשי שיח ("Civic Cafés"), מרתוני בדיקת עובדות והכשרות לארגוני חברה אזרחית. יוזמה זו מדגימה התערבות ממוקדת ברמה המקומית לחיזוק החוסן הדמוקרטי בתקופות רגישות.

34. European Digital Media Observatory. (2025, 12 May). ["Be Online Smart": EU-wide EDMO campaign launches on 12 May](#). EDMO.

35. UNESCO. (2024, 28 November). [UNESCO media and information literacy cities: Empowering urban development and information cultures](#). UNESCO.

36. Funky Citizens. (2024, 30 September). [Civic Caravan report: A civic engagement and media literacy journey across Romania](#). BROD.

לצד כל אלה, קיימות יוזמות הפונות לציבור דרך כלי התקשורת. לדוגמה, Solve the Story, היא סדרה אינטראקטיבית חדשה של ה-BBC, המלמדת בני נוער להטיל ספק בתכנים שהם נחשפים אליהם במרחב המקוון ולזהות מידע מטעה.³⁷

שלוש תובנות מרכזיות מהעולם

« **אוריינות מידע ומדיה היא נדבך חיוני לחוסן לאומי ודמוקרטי:** מדינות שונות רואות בתחום זה כלי אסטרטגי להתמודדות עם איומים על מרחב המידע, כמו מידע מטעה, השפעה זרה ופגיעה באמון הציבור. בהתאם לכך, אוריינות מידע אינה נתפסת רק כנושא חינוכי, אלא כרכיב חיוני לביטחון האזרחי, לחיזוק הדמוקרטיה ולשימור הלכידות החברתית. גישה זו באה לידי ביטוי בהגדרת יעדים לאומיים, בהקצאת משאבים ובהתייחסות לתחום במסמכי מדיניות ממשלתיים.

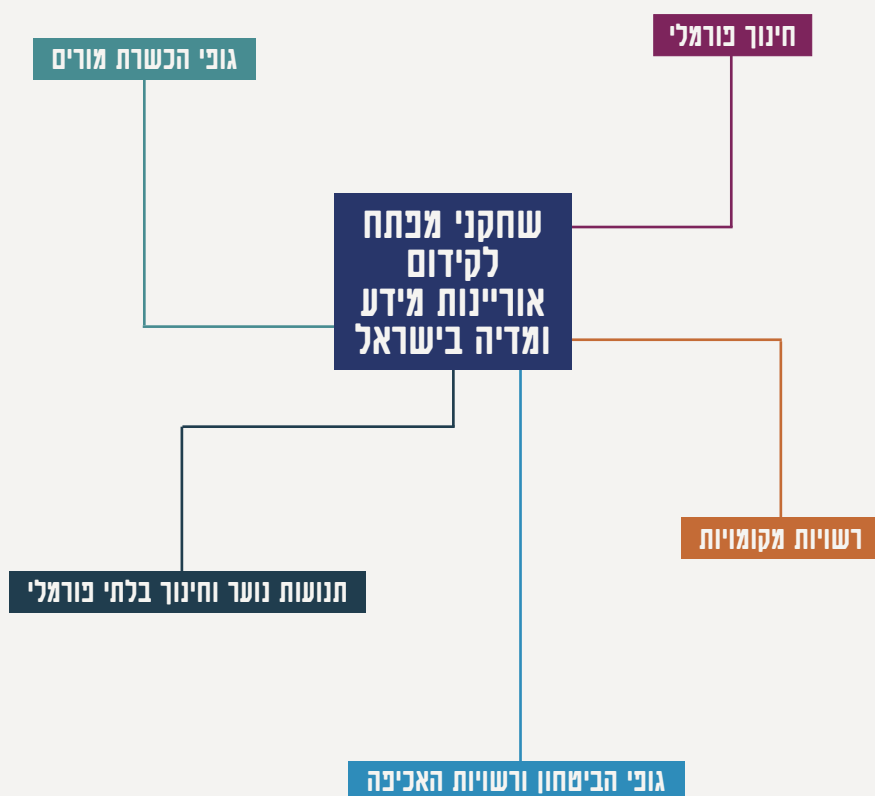
« **הרחבת הפעילות מעבר למערכת החינוך:** הניסיון הבין-לאומי מראה כי הטמעה אפקטיבית של אוריינות מידע אינה יכולה להסתמך על מערכת החינוך הפורמלית בלבד. חינוך האוכלוסייה בתחום זה צריך לכלול פעילות מתמשכת גם בזירות קהילתיות וציבוריות, מספריות ומרכזים קהילתיים ועד קמפיינים בתקשורת ותכנים של השידור הציבורי. זאת, מתוך הבנה כי הציבור צורך מידע בעיקר מחוץ למסגרות החינוך, וכי נדרש מענה גם לאוכלוסייה הבוגרת ולאזרחים בכל הגילים.

« **הובלה ממשלתית ותיאום בין-מגזרי:** הניסיון של מדינות שונות מראה כי יש חשיבות להובלה ממשלתית מתואמת לשם קידום אוריינות מידע ומדיה. כלומר, הגדרת גורם מוביל ברמה הלאומית לצד יצירת מנגנונים לתיאום בין משרדי ממשלה, רשויות מקומיות וארגוני חברה אזרחית. בהיעדר תיאום, יוזמות נוטות להיות נקודתיות, קצרות טווח ובעלות השפעה מצומצמת. לעומת זאת, מנגנוני ממשל מובנים מאפשרים הטמעה שיטתית, רציפה ואפקטיבית, תוך יצירת סינרגיה והבטחת המשכיות.

37. BBC. (2026). [Solve the story](#). BBC Bitesize.

4. שחקני מפתח ודרכי פעולה לקידום אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית בישראל

כפי שעולה מן הפרקים הקודמים, לא ניתן לקדם אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית בערוץ פעולה אחד. יש ליצור פעולה מתואמת בין מגוון שחקנים הפועלים במרחבים שונים של חיי הפרט והחברה: גופי חינוך וחברה, קהילה, תקשורת וטכנולוגיה, ביטחון ושלטון מקומי. בפרק הנוכחי יוצגו שחקני מפתח והמלצות לדרכים שבהן יכול כל אחד מהם לתרום לקידום אוריינות מידע ומדיה בישראל, בהתאם למאפייניו ולתחומי פעילותו.³⁸

38. רם, י., וינר, א. (2022). אסטרטגיות וכלים מבוססי־ראיות לבניית חוסן אזרחי בפני מידע כוזב וטכנותיו בישראל. איגוד האינטרנט הישראלי

החינוך הפורמלי

מערכת החינוך הפורמלית היא זירה מרכזית לפיתוח אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית. בדרך כלל, התלמידים, אשר נחשפים לכמויות אדירות של מידע ברשת, אינם מקבלים כלים שיטתיים להעריך את אמינותו.³⁹ הסיבות לכך הן אי-הגדרת נושא זה כחלק ממקצועות החובה בבתי הספר, פערים בהכשרת מורים ומחסור בחומרי לימוד מתאימים. מצב זה מתבטא, בין היתר, בהסתמכות לא ביקורתית על תוצאות חיפוש או על תשובות של מערכות בינה מלאכותית, בקושי לזהות מידע כוזב, ובנטייה לשתף תכנים בלי לבדוק את אמינותם.

ההמלצה המקצועית, על פי המחקר והניסיון מרחבי העולם, היא להפוך אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית לחלק אינטגרלי בתוכניות הלימודים – לא רק כמקצוע נפרד, אלא גם כרכיב רוחבי בכל המקצועות.

בשנת 2029 צפוי להתווסף ל-PISA – מבחן ההערכה הבין-לאומי שבוחן את מיומנותיהם של בני 15 ברחבי העולם – תחום חדש: אוריינות מדיה ובינה מלאכותית (MAIL). בשונה ממיומנויות שימוש, כאן תיבדק יכולתם של התלמידים להעריך בביקורתיות תוכן דיגיטלי, להבין כיצד פועלות פלטפורמות מדיה ומערכות בינה מלאכותית, ולהתנהל באופן אתי ואחראי בסביבה המקוונת. הוספתו של תחום זה הופכת את אוריינות המידע, המדיה והבינה המלאכותית למיומנות הנמדדת רשמית בקנה מידה בין-לאומי, והצורך להכין את התלמידים למבחן מספק למערכת החינוך הזדמנות לשלב תחומים אלו בתוכניות הלימודים באופן נרחב ושיטתי.

אפשר להתחיל בפעולות פשוטות יחסית, כגון הקדשת שיעורים ייעודיים לנושא,⁴⁰ שילוב פעילויות הקשורות לאוריינות מידע ומדיה בשגרת הלימודים הרגילה, תוך שימוש בדוגמאות אקטואליות מעולמם של התלמידים, ותרגילים של בדיקת תכנים המופצים ברשתות חברתיות או מידע המתקבל מכלי בינה מלאכותית. בהמשך, ניתן להרחיב את הפעילויות לתוכניות בית-ספריות ולפיתוח מיומנויות מורכבות יותר.

39. OECD. (2021). *21st-century readers: Developing literacy skills in a digital world*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/a83d84cb-en>; Ben Amram, S., Aharony, N., & Bar Ilan, J. (2021). Information literacy education in primary schools: A case study. *Journal of Librarianship and Information Science*, 53(2), 349–364. <https://doi.org/10.1177/0961000620938132>; Primor, L., Hadar, L. L., Barzilai, S., Goldfarb Cohen, S., & Copti-Mshael, T. (2026). Fostering critical evaluation of online information sources across the curriculum. *Thinking Skills and Creativity*, 59, 102015. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2025.102015>

40. ברזלי, ש', הדר, ל', גולדפרב כהן, ש', פרימור, ל', קובטי-משיעל, ת' וסבן, א' (2026). ללמוד וללמד את מיומנויות דמות הבוגרת: יישום ובחינה של מודל למידה מקצועית של מורים. ות לקידום הוראה והערכה של אוריינות מידע דיגיטלית – דו"ח מסכם. אוניברסיטת חיפה;

Primor, L., Hadar, L. L., Barzilai, S., Goldfarb Cohen, S., & Copti-Mshael, T. (2026). Fostering critical evaluation of online information sources across the curriculum. *Thinking Skills and Creativity*, 59, 102015. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2025.102015>

המלצות לפעולה במערכת החינוך הפורמלית

גיבוש אסטרטגיה לאומית ותוכנית לימודים ספירלית (K-12)

« **הקמת ועדה רב־תחומית:** משרד החינוך ימנה ועדה שתכלול מומחים לאוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית לצד אנשי חינוך, טכנולוגיה ואומנות, לשם גיבוש מדיניות כוללת ואחידה שתמנע פיצול בין המסלולים השונים.

« **תוכנית לימודים מחייבת:** הטמעת תוכנית לימודים ספירלית החל מגיל הגן ועד סוף התיכון. התוכנית תפותח בהלימה לסטדנטים בין־לאומיים ותקיף את מיומנויות הליבה של אוריינות מדיה ובניה מלאכותית (MAIL): גישה ושימוש, ניתוח, הערכה, יצירה, השתתפות ושיתוף פעולה⁴¹.

מומלץ ליצור תוכנית לימודים שתשולב במקצועות השונים בהתאם לסוגי התכנים והמיומנויות הנלמדים בהם – חינוך לשוני (שפת אם, אנגלית), חינוך אזרחי, חינוך מדעי (STEM), ומדעי הרוח והמורשת. תוכנית הלימודים תתבסס, בין היתר על העקרונות הבאים:

1. ממיומנות טכנית לאוריינות הומניסטית: מעבר מדגש על "אוריינות דיגיטלית" צרה, המתמקדת בשימוש בטכנולוגיה, לתפיסה רחבה של אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית, הכוללת הבנת מנגנוני השפעה, ייצוגים חברתיים ודילמות אתיות.

2. חינוך לאזרחות דיגיטלית: פיתוח הכישורים הדרושים להשתתפות מכבדת ואחראית בשיח הציבורי, תוך הבנת כוחו של המידע בכל הנוגע לעיצוב זהות אישית ולאומית.

3. תפיסת ה־Onlife: חינוך לאיזון בריא בין החיים הדיגיטליים לחיים הפיזיים ופיתוח "שלומות דיגיטלית" (Cyber Wellness), מתוך הבנה שהמרחב המקוון הוא חלק בלתי נפרד מהמציאות.

« **שילוב אוריינות מידע ומדיה כמרכיב רוחבי בכל תחומי הדעת:** בנוסף לתוכנית הלימודים הייעודית, יש לשלב את אוריינות המדיה בכלל המקצועות. למשל: ניתוח מקורות בשיעורי היסטוריה, הערכת אמינותו של מידע מדעי בשיעורי מדעים, בחינת טיעונים ושימוש בשפה בשיעורי אזרחות ושפות, ועוד. יש חשיבות להגדרת יעדים מדידים ומספר שעות לימוד של אוריינות מידע ומדיה במקצועות השונים, כמו גם לשילוב מטלות הקשורות אליה בבחינות.

41. OECD. (2026). Navigating an evolving digital world: First draft of the PISA 2029 Media and Artificial Intelligence Literacy (MAIL) assessment framework. OECD

המלצות לתכנים ופעילויות לקידום תחום האוריינות בבתי ספר

« **הקמת מאגר משאבים:** מאגר המשאבים יכלול תכנים ופעילויות שעברו בקרה מקצועית ותוכנית. המאגר יהיה מאורגן לפי נושאי לימוד ולפי מיומנויות, ויהיה נגיש למורים מכלל המקצועות המעוניינים לשלב אוריינות מדיה בשיעוריהם. דוגמה למאגר כזה הוא MediaSmarts (קנדה).⁴²

« **אירועים שנתיים:** השתתפות בשבוע אוריינות המדיה והמידע העולמי⁴³ באמצעות פעילויות בית ספריות וקהילתיות.

« **הכשרות שנתיות:** עריכת הכשרות שנתיות קבועות לכל צוותי ההוראה בנושאי אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית, במטרה לעדכן את המורים בהתפתחויות המרכזיות במרחב הדיגיטלי ולהעניק להם כלים להתמודדות עם אתגרי התקופה. ההכשרות יעסקו בנושאים אקטואליים כמו בינה מלאכותית יוצרת, מידע כוזב, השפעתם של אלגוריתמים על צריכת מידע, מידת אמינותם של מקורות שונים, פרטיות ובטיחות ברשת, ושימוש ביקורתי בכלים דיגיטליים. לצד הידע התיאורטי, ההכשרות יכללו כלים מעשיים, מערכי פעילות ודוגמאות מהשטח, שיאפשרו למורים לשלב את העקרונות הנלמדים בעבודתם היום-יומית ובהוראה בכיתה.

שינוי פדגוגי וארגוני בבתי הספר

« **מינוי רכזי אוריינות מידע ומדיה:** בכל מוסד חינוכי יוגדר בעל תפקיד ייעודי שירכז את הפעילות בנושא ויוביל את שילוב התחום במקצועות השונים. יש להקדיש לתפקיד זה שעתיים שבועיות לכל הפחות.

« **למידה מבוססת פרויקטים (PBL) ויצירה:** שיטה פדגוגית המקדמת מחקר וחשיבה ביקורתית, ומעודדת הפקת תוצרים ממשיים. במסגרת זו אפשר להתמקד ביצירת תכנים (סרטונים, פודקאסטים, קמפיינים חברתיים) בידי התלמידים.

42. MediaSmarts. (n.d.). [Use, understand & engage: A digital media literacy framework for Canadian schools – overview.](#)

43. UNESCO. (n.d.). [Global media and information literacy week.](#)

הערכה ומדידה

« **שילוב מטלות הקשורות לאוריינות מידע בבחינות במקצועות השונים:** לדוגמה, למבחן בביולוגיה ניתן להוסיף מטלת הערכה ביקורתית של סרטוני משפיענים בתחום התזונה. מבחן בתנ"ך יכול לכלול מטלת הערכה של אמינות המידע שהתקבל מכלי בינה מלאכותית.

« **מעבר לכלי הערכה חלופיים:** הסתמכות על תיקי עבודות, יומני צפייה ופרויקטים מעשיים ככלי הערכה מרכזיים, המאפשרים לבחון, מלבד ידע תיאורטי, גם עמדות ערכיות ומיומנויות יישומיות.

להעשרה נוספת, מומלץ לעיין גם במשאב הבא

[Guidelines for teachers to foster digital literacy and tackle disinformation, European Commission](#) – מדריך של הנציבות האירופית לאנשי חינוך, המציע כלים מעשיים, מערכי שיעור והמלצות לקידום אוריינות דיגיטלית וחשיבה ביקורתית ולהתמודדות עם דיסאינפורמציה במערכת החינוך.

חומרי קריאה, כלים ומשאבים נוספים תוכלו למצוא בפרק "חומרי העשרה" בסוף המסמך.

גופי הכשרת מורים

מורות ומורים ממלאים תפקיד מכריע בהטמעת אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית, אך רבים מהם לא עברו הכשרה פורמלית בנושא זה, וכיום אין תשתית מערכתית להכשרה כזו. במצב זה, גם אם יש מודעות לחשיבותו של נושא אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית, קשה לשלב אותו בפועל במערכת החינוך. לפיכך, יש לבצע מהלך מדיניות ממוקד, שיחייב הכשרה שיטתית של סטודנטים להוראה ומורי מורים באוריינות מדיה מידע ובניה מלאכותית, ויבנה רצף פדגוגי שיסייע לפרחי הוראה לפתח מיומנויות הערכה ביקורתית ולהעביר אותן לתלמידיהם בכל המקצועות.

מורים הם "מכפילי כוח", המסוגלים להשפיע על דורות של תלמידים. בטווח הארוך, הכשרתם צפויה להוביל לשיפור נרחב בפיתוח אוריינות וחוסן דיגיטלי. לכן יש לשלב תחום זה בתוכניות ההכשרה – הן בלימודי ההוראה והן בהכשרות מתמשכות למורים בפועל. הכשרות אלו צריכות לכלול ידע תיאורטי לצד כלים מעשיים, דוגמאות לשילוב התחום בכיתה והתנסות בפועל.

הטמעת הנושא במסגרות להכשרת מורים חיונית לצמצום הפער בין ישראל למדינות אחרות בתחום החינוך לאוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית, וכן הפער בין השימוש הנרחב בטכנולוגיה לצריכת מידע בישראל לבין היעדר מיומנויות חשיבה ביקורתית כלפי מידע זה. כמו כן, לנוכח המגמות הבין-לאומיות להרחבת המדידה וההערכה של מיומנויות אלה בקרב תלמידים – ובכלל זה שילובו הצפוי של הנושא במבחן PISA בשנת 2029⁴⁴ – יהיה צורך ללמד מיומנויות אלה בבתי הספר. לכן נדרש כבר כעת מענה שיטתי ועקבי בהכשרת המורים.

גם בהיעדר תוכנית לאומית כוללת בתחום, אנו קוראים לגופי הכשרת המורים לפעול כבר עכשיו להכנסת הנושא לתוכניות הלימודים, לרבות הפניית המשאבים והמינויים הנחוצים כדי להבטיח שבוגריהם יוכלו להתייצב בחזית המאמץ הלאומי כשהם מצוידים בכלים ובמיומנויות הדרושים.

44. OECD. (2026). Navigating an evolving digital world: First draft of the PISA 2029 Media and Artificial Intelligence Literacy (MAIL) assessment framework. OECD

המלצות לפעולה בתחום הכשרת המורים

במרץ 2026, הציע צוות אקדמי בתוכנית "אלומות" דרכים להטמעת אוריינות מדיה, מידע ובניה מלאכותית במסגרות להכשרת מורים:⁴⁵

« **פיתוח קורס חובה:** הוספת קורס חובה מקוון, בהיקף של 1 ש"ש, ללימודים לתעודת הוראה. את הקורס יבנה גוף מתכלל ברמה הארצית, והוא יוטמע במוסדות השונים.

« **מינוי אחראי תחום:** מינוי בעל תפקיד בכל מוסד להכשרת מורים שיהיה אחראי על פיתוח, ליווי והטמעה של הוראת אוריינות מדיה ומידע בקרב הסגל האקדמי (בדומה למודל פריזמה במוסדות להוראה).

« **פיתוח תכנים פדגוגיים מותאמים למקצועות הלימוד:** פיתוח והנגשה של מערכי הוראה, דוגמאות, משימות וכלים ייעודיים לשילוב אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית במקצועות השונים. התכנים, שיותאמו למאפייניו של תחום הדעת (כגון מתמטיקה, תנ"ך, היסטוריה, מדעים, ספרות ואזרחות), ימחישו כיצד ניתן לשלב מיומנויות של הערכת מידע, חשיבה ביקורתית ושימוש מושכל בבניה מלאכותית בהוראת המקצוע, ולא כנושא נפרד.

« **הקמה של פורום ארצי:** יצירת פורום בין-מוסדי שיכלול נציגים מכל מוסד אקדמי להכשרת מורים, ויהיה אמון על למידה משותפת ופיתוח חומרי למידה ותשתיות הדרכה. נציגי המוסדות היושבים בפורום יעסקו ביישום והפצה של חומרים אלה בקרב הסגל במוסדות שלהם.

להעשרה נוספת, מומלץ לעיין גם במשאב הבא

אתר Fake or Not של איגוד האינטרנט הישראלי, המכון הישראלי לדמוקרטיה ומכון מופ"ת – משאבי הוראה ומערכי שיעור למערכת החינוך

חומרי קריאה, כלים ומשאבים נוספים תוכלו למצוא בפרק "חומרי העשרה" בסוף המסמך.

45. רטנר, א', אשר, ה', צוק, ש' ונחליאלי ט' (2026, מרץ). נייר מדיניות: טיפוח אוריינות מדיה, מידע ובניה מלאכותית בהכשרת מורים. מכון מופ"ת.

תנועות נוער ומסגרות חינוך בלתי פורמלי

קידום אוריינות מידע ומדיה בקרב בני נוער מחייב פעולה מערכתית ורבתי-שחקנים, הנשענת לא רק על מערכת החינוך הפורמלית, אלא גם על מרחבים חינוכיים אחרים שבהם בני נוער מפתחים זהות, תחושת שייכות, אחריות, עצמאות והשתתפות בחברה.

תנועות נוער ומסגרות חינוך בלתי פורמלי הן בעלות אופי גמיש, קהילתי וחוויתי, ומבוססות על קשר בלתי אמצעי. בכך הן מאפשרות עיסוק בתכנים אקטואליים מעולמם של החניכים, תוך יצירת מרחב בטוח לשיח, התנסות ושאלות. **לתנועות נוער יש פוטנציאל להפוך לזירה מובילה בקידום אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית ולהתמודדות עם אתגרי עידן הפוסט-אמת.** הדרכים בהן זה יכול לבוא לידי ביטוי הן באמצעות פעילויות מבוססות התנסות, כגון ניתוח תכנים ותופעות רשת, סימולציות של יצירת מידע והפצתו, יצירה וניהול של ערוצי מידע וסושיאל קהילתיים, משחקי תפקידים ודיונים קבוצתיים בסוגיות אקטואליות. פעילויות אלו מפתחות חשיבה ביקורתית ומחזקות את האחריות האישית והחברתית.

כדי לממש את הפוטנציאל של מסגרות אלו, נדרשת מעורבות מתואמת של כמה שחקני מפתח:

« **תנועות הנוער:** ראוי שתנועות הנוער, אשר מבוססות על קשר אישי וקבוצתי והתנסות חינוכית וערכית, יהיו שחקן מרכזי בהטמעת אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית. על הנהגות התנועות לשלב את הנושא בפעולות, מחנות, סמינרים, הכשרות מדריכים, אירועים מיוחדים ויוזמות קהילתיות.

« **מכינות קדם-צבאיות:** המכינות הקדם-צבאיות מהוות מסגרת משמעותית לפיתוח מנהיגות, אחריות אזרחית ומעורבות חברתית בקרב צעירים וצעירות. ניתן לשלב בהן אוריינות מידע ומדיה כחלק מהתכנים העוסקים באזרחות, חברה ודמוקרטיה, באמצעות סדנאות, דיונים והתנסות מעשית בבחינה ביקורתית של מידע, התמודדות עם דיסאינפורמציה והבנת השפעתה של סביבת המידע הדיגיטלית על השיח הציבורי ועל קבלת החלטות.

« **מדריכים, רכזים ושכבת מנהיגות צעירה:** המדריכים והמדריכות הם הגורם הקרוב ביותר לבני הנוער, ולכן יש להם תפקיד חשוב בתיווך סביבת המידע הדיגיטלית. יש להכשיר אותם להעברת ידע בנושא, כמו גם לניהול שיח קבוצתי, זיהוי דילמות, עידוד חשיבה ביקורתית, התמודדות עם קונפליקטים, ודיון על אחריות אישית וחברתית במרחב הדיגיטלי.

« **רשויות מקומיות ומחלקות נוער:** הרשויות המקומיות יכולות לשמש גורם מתכלל ברמה העירונית והקהילתית. באפשרותן לחבר בין בתי ספר, תנועות נוער, מרכזי

צעירים, מתנ"סים, ספריות, מרכזים קהילתיים וארגוני חברה אזרחית, וליצור תשתית מקומית לקידום אוריינות מידע ומדיה.

« **משרד החינוך ומינהל חברה ונוער:** ברמה הלאומית, יש לשלב את התחום במדיניות

החינוך החברתי-ערכי ובפעילות של מינהל חברה ונוער, באמצעות יצירת מערכי פעילות, הכשרת מדריכים ורכזים, שילוב הנושא בתוכניות מנהיגות לנוער, והגדרת אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית כמרכיב בחינוך לאזרחות דמוקרטית, מעורבות חברתית וחוסן.

« **ארגוני חברה אזרחית וגופים מתמחים:** ארגונים העוסקים בנושאים כמו אוריינות

מדיה, חינוך אזרחי, חוסן קהילתי, מוגנות ברשת או חינוך לדמוקרטיה, יכולים לתמוך בפיתוח ידע, הכשרות וכלים חינוכיים יישומיים. שיתוף פעולה עם ארגוני חברה אזרחית בתחומים אלה יאפשר להתאים את התכנים לקהלי יעד שונים ולשפר את איכות התוכן.

« **הורים וקהילה:** בני נוער חיים בקהילות, משפחות וקבוצות שייכות שונות. לכן חשוב

לשלב הורים וגורמים בקהילה בתהליכי ההסברה וההדרכה.

המלצות לפעולה בחינוך הלא-פורמלי

« **שילוב אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית בפעילות השוטפת**

במקום ללמד אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית כנושא נפרד, יש לשלב אותה בפעילות החינוכית השוטפת של תנועות הנוער והמסגרות הבלתי פורמליות. מומלץ לשלב את הנושא בתכנים העוסקים במנהיגות, זהות ושייכות, מעורבות חברתית, דמוקרטיה, חופש ביטוי, פלורליזם, אחריות אזרחית והתנדבות. אפשר להשתמש באירועים אקטואליים, קמפיינים ויראליים או תכנים שבני הנוער נחשפים אליהם ברשת כבסיס לשיח ביקורתי.

« **פיתוח מערכי פעילות חווייתיים מותאמי גיל:** יש להקים מאגר ארצי של פעילויות

וכלים חינוכיים המותאמים לגילים מגוונים ולסוגי המסגרות השונים. חשוב לכלול בפעילויות למידה פעילה והתנסות, ולא הרצאות בלבד, כגון סימולציות של הפצת מידע, משחקי תפקידים, ניתוח פוסטים, סרטונים ותכנים מהרשת, פתרון בעיות, משחקים דיגיטליים ומשימות מחקר קצרות. מומלץ לעודד גם יצירת תוכן בידי בני הנוער, כדי לחזק את ההבנה של האחריות המוטלת על יוצרי תוכן, ושל תהליכי יצירת תוכן, עריכתו והפצת מידע במרחב הדיגיטלי.

«

הכשרות והשתלמויות למדריכים ורכזים: יש לפתוח מסלול הכשרה ייעודי למדריכים, רכזים ובעלי תפקידים בחינוך הבלתי פורמלי, שיקנה להם ידע וכלים מעשיים בנושא. ההכשרה תכלול היכרות עם סביבת המידע הדיגיטלית, זיהוי מידע כוזב, מנגנוני השפעה אלגוריתמיים, השפעות של כלי בינה מלאכותית על יצירת מידע והפצתו, כלים להערכת אמינותם של מקורות, וכן מיומנויות להנחיית שיח קבוצתי בסוגיות רגישות ושנויות במחלוקת. נוסף על כך, חשוב להעניק למדריכים כלים להתמודדות עם שאלות שעולות מהשטח, לעדכן את ההכשרות באופן שוטף, בהתאם להתפתחויות הטכנולוגיות, וליצור קהילת למידה שתאפשר שיתוף ידע, דילמות וחומרי פעילות בין מדריכים ממסגרות שונות.

«

עידוד יוזמות של בני נוער כמובילי שינוי: מומלץ לעודד בני נוער לקחת חלק פעיל בקידום אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית בתוך הקהילה שלהם, ולא להסתפק בהשתתפות בלבד. ניתן להקים קבוצות מנהיגות צעירה שיובילו קמפינים, יפתחו פעילויות עבור חניכים צעירים, יפיקו תכנים דיגיטליים, יערכו אירועים ויארגנו יוזמות קהילתיות לקידום צריכת מידע ביקורתית. מעורבות פעילה תחזק את תחושת המסוגלות של בני הנוער ותעודד אחריות אישית וחברתית במרחב הדיגיטלי.

היישום של הצעות אלה יכול להתחיל בשילוב תכנים בפעולות שגרתיות ובהכשרת מדריכים לניהול שיח בנושא. מאוחר יותר ניתן לפתח תוכניות עומק המותאמות לגילים שונים ולקבוצות מגוונות.

להעשרה נוספת, מומלץ לעיין גם במשאב הבא

Badook! – משחק חינוכי לקידום אוריינות מידע בגילאי חטיבה ותיכון

חומרי קריאה, כלים ומשאבים נוספים תוכלו למצוא בפרק "חומרי העשרה" בסוף המסמך.

רשויות מקומיות

לרשויות המקומיות יש יכולת להתאים פעילויות לצרכים המקומיים ולאוכלוסיות מובחנות, ולפעול בגמישות ובמהירות. לכן, עליהן למלא תפקיד מרכזי בקידום החינוך לאוריינות מידע ומדיה בקרב מגוון מגזרים וקבוצות גיל בקהילות שלהן, הן באמצעות מינהל החינוך והן באמצעות מינהל הקהילה, במסגרת שיקול הדעת הרחב הנתון להן בתחומי החינוך והקהילה.

גם אם לעת עתה תחום החינוך נשלט ברובו – חוקית, תקציבית ופדגוגית – בידי משרד החינוך, יש לרשויות המקומיות השפעה רבה על אופייה של מערכת החינוך בתחומן, הן מבחינת תקצוב משלים וקיום תוכניות העשרה, והן מבחינת האקלים החינוכי. הרשות המקומית מעסיקה עובדים במערכת, לרבות מנהלים, ואחראית לפעילויות תרבות ופנאי, צהרונים, קייטנות, ספריות ועוד. יש לה יכולת להשפיע ולהחליט על תכנים ופעילויות גם בתוך מערכת החינוך הפורמלית העירונית וגם מחוצה לה.

הרשות המקומית היא גם זו שיוצרת רצף חינוכי – מבית הספר ועד פעילויות הפנאי אחר הצהריים ובחופשות במתנ"סים, במרכזים קהילתיים ובתנועות הנוער. באמצעות הפניית משאבים לתחום של אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית – מימון תוכניות העשרה, הכשרות למנהלים, פעילות קהילתית בבתי הספר, פרויקטים חברתיים ועוד – הרשות יכולה לקדם בתחומה את החינוך בנושא זה, ובכך למלא צורך ממשי של תושביה ושל החברה הישראלית כולה, ולקדם חוסן קהילתי.

בתחום הפעילות הקהילתית, טווח הפעולה של הרשות המקומית רחב אף יותר. היא מוסמכת על פי חוק לפעול לרווחת התושבים, ובין היתר לערוך פעילות חינוכית, תרבותית וקהילתית. הרשות יכולה לפעול באמצעות מינהלי הקהילה במרכזים הקהילתיים, בספריות ובמרחב הציבורי למען הקניית כלים וידע לתושבים. ניתן לערוך הרצאות, סדנאות, קורסים, אירועים קהילתיים וקמפיינים, ולעבוד עם תנועות נוער, צהרונים, מרכזי העשרה ומרכזים לגיל השלישי.

באמצעות פעולה מקבילה ומשלימה של מינהל החינוך ומינהל הקהילה, ניתן להעניק כלים לצריכה ביקורתית של מידע לאוכלוסיות מגוונות – הן לילדים ובני נוער והן לציבור הבוגר, בדגש על בני הגיל השלישי, שעלולים להיות פגיעים במיוחד למידע כוזב, הונאות ומניפולציות ברשת.

המלצות לפעולה ברשויות המקומיות

« **פעולות בתחום החינוך:** הכרזה על "נושא שנתי עירוני" בעשייה החינוכית והקהילתית; קיום חידונים ותחרויות בתוך בתי הספר וביניהם (למשל – תחרות יצירת סרטונים או כרזות בנושא); הפצת משחקים וסימולציות בבתי ספר; תמיכה בעיתונים ועמודי סושיאל בית ספריים; קידום ומימון תוכניות העשרה בתחום האוריינות, שיועברו בסדנאות או בקורסים שנתיים או סמסטריאליים; עריכת השתלמויות, הרצאות וסדנאות למנהלים, מחנכים ומורים, יועצים, רכזים וספרנים.

« **פעולות בתחום הקהילה:** הרצאות להורים בבתי הספר; הפצת מדריכים באמצעות אפליקציות, ניוזלטרים ומסרונים; סדנאות וימי עיון פתוחים לקהל בספריות, מתנ"סים ומרכזים קהילתיים; וובינרים והרצאות מקוונות; פעילויות הסברה ברשתות ובמרחב הציבורי; שיתוף פעולה עם תנועות נוער וגורמים בחינוך הבלתי פורמלי; שיתוף פעולה עם בתי ספר תיכוניים במסגרת תוכניות "מחויבות חברתית" למען קידום אוריינות דיגיטלית בגיל השלישי.

« **מינוי גורם עירוני מרכז:** כדי לייעל את העבודה ולהבטיח תיאום, רצוי למנות אדם שתפקידו לתכלל את הפעילות ולקשר בין המינהלים והמחלקות העוסקים בתחום. לדוגמה, במקומות רבים בעולם **ספריות עירוניות או ספריות בבתי ספר** הופכות למרכז ידע ופעילות בהקשר של אוריינות מידע וחשיבה ביקורתית. באמצעות הכשרת צוות הספרייה ועריכת סדנאות, קורסים והרצאות מומחים במקום, ניתן להפוך את הספרייה העירונית למרכז כזה, שסביבו תיווצר קהילה העוסקת באוריינות מידע וחשיבה ביקורתית, מה שגם יגביר את הרלוונטיות שלה כמוסד ידע וחינוך בעידן הדיגיטלי.

« **שיתוף פעולה עם ארגוני חברה אזרחית:** לגופים הפועלים בתחומים כגון חינוך לדמוקרטיה, הקניית מיומנויות אוריינות מידע, שילוב אוכלוסיות, בני הגיל השלישי ועוד, יש ניסיון, ידע ומומחיות שיכולים לעזור לקידום תחום האוריינות. לרבים מהם יש מאגרים של פעילויות מוכנות, מרצים מיומנים ותוכניות שניתן להתבסס עליהם.

להעשרה נוספת, מומלץ לעיין גם במשאב הבא:

[יוזמות וכלים לקידום אוריינות מידע בספריות – Public Library Association \(PLA\) ארה"ב](#)
מאגר של איגוד הספריות הציבוריות האמריקאי, המרכז יוזמות, הכשרות ומשאבים לקידום אוריינות מידע ודיגיטלית ולחיזוק היכולת להעריך מידע באופן ביקורתי.

חומרי קריאה, כלים ומשאבים נוספים תוכלו למצוא בפרק "חומרי העשרה" בסוף המסמך.

גופי הביטחון ורשויות האכיפה

גופי ביטחון רבים – הצבא, המשטרה, מערכי חירום והצלה ומערכי הסברה – פועלים במרחב ציבורי, תקשורתי ודיגיטלי דינמי, שבו מידע ותודעה הם חלק בלתי נפרד מהזירה המבצעית ומהאתגרים הניצבים בפניהם. אנשי ביטחון ואכיפה נדרשים לקבל החלטות בתנאי אי-ודאות, לעיתים תחת לחץ זמן ובסביבה עם שפע מידע סותר וסיכונים חדשים. הסתמכות עיוורת על מידע המופץ ברשתות חברתיות, על תוצרים של מערכות בינה מלאכותית או על מקורות שאינם מאומתים, עלולה להוביל לשגיאות מבצעיות, לפגיעה באמון הציבור, לדליפת מידע חסוי ואף לסיכון חיי אדם. לכן, יש חשיבות מיוחדת לקידום אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית ולפיתוח מיומנויות להערכת מידת האמינות של מידע, לזיהוי מניפולציות, להבנת מנגנוני השפעה דיגיטליים, וידע על מגבלותיהן של מערכות בינה מלאכותית, גם בקרב אנשים הפועלים במסגרות ביטחוניות.

עבור מקבלי החלטות, מנהלים ומפקדים בגופי ביטחון, היכולת לנתח מידע, לפרש אותו ולקבל החלטות בביטחון ואחריות, חשובה לא פחות ממיומנות טקטית. ללא הכשרה שיטתית בתחום, גורמי ביטחון עלולים להסתמך על ידע שנרכש באופן חלקי ומקוטע, דבר שעלול להוביל להתבססות על מידע לא מאומת, להסקת מסקנות פשטניות ולקבלת החלטות שאינן נשענות על ניתוח העומק הנדרש בלוחמת מידע מודרנית.⁴⁶

כמו כן, בעידן הדיגיטלי כל חייל/ת, שוטר/ת או עובד/ת במערכת ביטחון הוא גם יצרן ומפיץ פוטנציאלי של מידע, או מקור להשגת מידע.⁴⁷ שיתוף תמים לכאורה של תמונה, סרטון, מיקום, צילום מסך או תוכן שנוצר באמצעות כלי בינה מלאכותית עלול לחשוף מידע רגיש, לפגוע בחיסיון מבצעי ולאפשר לגורמים עוינים לאסוף מודיעין.

השלכותיה של התנהלות דיגיטלית בלתי אחראית עשויות לחרוג מן הרמה האישית והמבצעית, והיא עשויה להשפיע גם על החוסן הלאומי. כאשר חיילים מפרסמים ברשתות החברתיות תכנים שאינם הולמים את ערכי צה"ל או את כללי ההתנהלות המקובלים, הדבר עלול להשפיע על תפיסת הצבא והמדינה ועל האמון בהם בקרב הציבור. למשל, פרסום סרטונים של פגיעה בסמלים דתיים או תמונות של עצורים במצבים משפילים יכול להפוך פעולה אישית במהירות למשבר מבצעי והסברתי. במקרים רבים, גורמים עוינים אף משתמשים בתכנים כאלה כחומר גלם לקמפיינים של תעמולה ודיסאינפורמציה, במטרה לפגוע בלגיטימציה של ישראל וצה"ל בזירה הבין-לאומית.

46. Hillhouse, J. (2025, June). *From data to decisions: Building a culture of information literacy – Proceedings*. U.S. Naval Institute.

47. Teunisse, S. (2025). *Resilience against digital cognitive influence: Why and how for military personnel* [Presentation]. Disinfo 2025.

במאה ה-21, מרחב המידע עצמו הפך לזירה מרכזית בעימותים בין מדינות וארגונים. מדינות וגורמים עוינים משקיעים משאבים בניסיונות להשפיע על האופן שבו אנשים חושבים, מרגישים ופועלים, מתוך הבנה שמידע כוזב הוא כלי מרכזי לערעור היציבות החברתית והלאומית ולשחיקת האמון במוסדות ובמקבלי החלטות.⁴⁸ איום זה אינו תיאורטי בלבד. לדוגמה, גורמים עוינים התחזו לנשים צעירות ברשת, פיתו חיילי צה"ל לשיחות אינטימיות מצולמות ותיעדו אותן ללא ידיעתם. לאחר מכן הסרטונים הופצו ברשת, ולעיתים כללו גם פרטים אישיים וצבאיים רגישים, מה שיצר פוטנציאל לסחיטה, לאיסוף מודיעין ולפגיעה בביטחון המדינה.⁴⁹

נוסף על כך, חשוב להבין כי כאשר מידע כוזב מביא להצגת ארגון או מערכת ממסדית כבלתי אמינים או בלתי מקצועיים, הדבר עלול להחליש את תחושת השייכות והנאמנות של המשרתים, לפגוע במוטיבציה שלהם, ובטווח הארוך לערער את הלכידות הארגונית ואת היכולת להתמודד עם אתגרים מבצעיים. השינויים הללו משפיעים גם על מערכות היחסים בין מפקדים לפקודים ועל יציבותן של היררכיות פיקוד וניהול ביטחוניות. אחד הביטויים הבולטים לכך הוא השינוי במעמדו של המפקד כמקור סמכות ומידע. בעבר המפקד היה הגורם המרכזי שדרכו החיילים קיבלו מידע, הכוונה ועקרונות פעולה, אך כיום הם נחשפים בזמן אמת לכמויות עצומות של מידע, פרשנויות ודעות דרך טיקטוק, אינסטגרם, טלגרם ופלטפורמות נוספות, הזמינות להם גם במסגרת הביטחונית.

לנוכח אתגרים אלה, יש צורך לשלב אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית בהכשרות המקצועיות של גופי הביטחון ורשויות האכיפה. בהכשרה לאוריינות יש לכלול מגוון רכיבים, החל בפיתוח מיומנויות לזיהוי מידע כוזב, חשיבה ביקורתית ושמירה על פרטיות ברשת, ועד להבנה של מנגנוני השפעה דיגיטליים ואלגוריתמיים, לצד היבטים שונים של שמירה על ביטחון מידע וביטחון שדה, ומודעות לחיסיון ומוגנות מבצעית בסביבות דיגיטליות פומביות ופרטיות. בעידן הדיגיטלי, שליטה במיומנויות של אוריינות מידע ומדיה חשובה עבור אנשי מערכות הביטחון והאכיפה לא פחות משליטה בטקטיקות ומיומנויות מבצעיות. הצלחה במשימות והשגת יעדים תלויה לא רק בעליונות טכנולוגית או צבאית, אלא גם ביכולתם של מפקדים לקבל החלטות מושכלות בסביבות דינמיות. טיפוח אוריינות מידע ומדיה כחלק מהחינוך הביטחוני הבסיסי יאפשר לגופי הביטחון ורשויות האכיפה להתמודד טוב יותר עם אתגרי עידן המידע ובכך יגביר את חוסנם ואת חוסנו של הציבור הישראלי באופן כללי.⁵⁰

48. Giles, J. F. (2021). Disrupting disinformation: Servicemember information force protection through media literacy training; Hillhouse, J. (2025, June). [From data to decisions: Building a culture of information literacy – Proceedings](#). U.S. Naval Institute.

49. פרידמן, ש' (2026, 5 ביוני). [כך הפכו סרטונים אינטימיים של חיילי צה"ל לפצצה מתקתקת](#). Ynet.

50. Hillhouse, J. (2025, June). [From data to decisions: Building a culture of information literacy – Proceedings](#). U.S. Naval Institute.

המלצות לפעולה לגופי הביטחון ורשויות האכיפה

«

פיתוח כשירות מקצועית להערכת מידע: חיזוק היכולת של אנשי ביטחון לנתח מידע באופן ביקורתי, לזהות מידע כוזב, להבין הטיות קוגניטיביות ולהבחין בין עובדות, פרשנות ותעמולה. שילוב הדרכות בנושא זה בתהליכי הכשרה של חיילים, שוטרים ואנשי ביטחון בכל הרמות, לרבות הכשרות פיקוד וקצונה. במסגרת זו ניתן לכלול תרגילים מבוססי תרחישים, הכשרות לקבלת החלטות בתנאי אי-ודאות, פיתוח מיומנויות לאימות מידע חזותי (Visual Verification), והקניית יכולות בסיסיות של OSINT (מודיעין ממקורות גלויים) ואימות מקורות. כמו כן, אפשר לפתח לומדות או סרטונים אינטראקטיביים ללמידה עצמית בנושאים כגון: מידע כוזב, קיטוב ברשתות החברתיות, "תיבות תהודה" והשפעותיהן על תהליכי חשיבה, וקבלת החלטות.

«

חיזוק ביטחון המידע והחיסיון המבצעי במרחב הדיגיטלי: חיזוק תרבות של "היגיינת מידע" והתנהלות בטוחה ברשת ואכיפה שיטתית. זאת כוללת שימוש אחראי ברשתות החברתיות וביישומי מסרים מיידיים, והבנת הסיכונים שבשימוש מידע, כגון האופן שבו מידע אישי או חזותי עשוי לשמש לאיסוף מודיעין בידי גורמים שונים. במסגרת זו יש לחזק את המודעות למתקפות הנדסה חברתית, לפתח מנגנונים לדיווח מיידי על דליפת מידע או פעילות חשודה, ולהטמיע נהלים לשמירה על מידע רגיש בשגרה ובחירום.

«

פיתוח מדיניות לשימוש אחראי בבניה מלאכותית ואוריינות בינה מלאכותית: גיבוש מדיניות ארגונית ברורה ומותאמת לשימוש אחראי וביקורתי בכלי בינה מלאכותית, כולל הגדרת מערכות מאושרות לשימוש, קביעת מגבלות על הזנת מידע רגיש למערכות חיצוניות, ויצירת נהלים לאימות תוצרים של כלי בינה מלאכותית. לצד זאת, יש להכשיר אנשי ביטחון כך שיבינו את מגבלותיהן של מערכות בינה מלאכותית, יוכלו לזהות טעויות, הטיות ומניפולציות בתוצרים אוטומטיים, וישתמשו בכלים אלו באופן ביקורתי, בטוח ואחראי.

«

יצירת תרבות ארגונית של אחריות, למידה וערנות דיגיטלית: פיתוח תרבות מקצועית המעודדת ספקנות מושכלת, אחריות אישית ושיקול דעת בכל הנוגע לצריכת מידע ויצירת תוכן והפצתו. במסגרת זו ניתן למנות "נאמני אוריינות מידע" ביחידות, לערוך תחקירי מידע לאחר אירועים חריגים, לעדכן את ההכשרות בהתאם לאיומים המשתנים, ולבצע בקביעות הערכה ומדידה של כשירות הצוותים בתחום האוריינות.

להעשרה נוספת, מומלץ לעיין גם במשאב הבא:

פלטפורמת פיתוח היכולות של סוכנות ההגנה השוודית (Psychological Defence Agency) – פלטפורמה של הסוכנות השוודית להגנה פסיכולוגית, המציעה ידע, כלים והדרכה לארגונים לצורך היערכות, זיהוי והתמודדות עם השפעה זרה עוינת, דיסאינפורמציה ותעמולה, ולחיזוק החוסן הארגוני בתחום המידע.

חומרי קריאה, כלים ומשאבים נוספים תוכלו למצוא בפרק "חומרי העשרה" בסוף המסמך.

5. מתווה לפיתוח חוסן דיגיטלי ואוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית: סיכום והצעות להמשך

במרחב הדיגיטלי של ימינו משתנה מן היסוד האופן שבו אנו צורכים מידע, יוצרים ידע, מגבשים עמדות ומקבלים החלטות. התפתחותן של הרשתות החברתיות וכלי בינה מלאכותית הרחיבה את הנגישות למידע ואת האפשרויות ליצירה ולשיתוף שלו, אך במקביל הגבירה את היקף המידע הכוזב, את האפשרות להשפיע על הגולשים ולבצע מניפולציות, ואת הקושי להבחין בין מידע אמין למידע מטעה. לכן, במצב הנוכחי, חשיבה ביקורתית ואוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית הן כישורי יסוד חשובים לכל אזרח ואזרחית ולכל ארגון הפועל במרחב הדיגיטלי.

החידוש שבנייר מדיניות זה הוא ההדגשה כי מדובר באתגר החורג מגבולות מערכת החינוך, וכי בעלי עניין רבים יכולים וצריכים לקחת חלק בהתמודדות איתו. האיכות של סביבת המידע משפיעה כיום על קבלת החלטות אישיות וציבוריות, על תחומי הבריאות, הביטחון והכלכלה, ואף על האמון במוסדות המדינה, הלכידות החברתית ואיכות הדמוקרטיה. בהתאם לכך, פיתוח כישורי אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית בקרב הציבור אינו יעד חינוכי בלבד לאזרחים לעתיד, אלא תשתית לחוסן חברתי ולאומי, המצריכה השתתפות רחבה ומענה שוטף ודינמי. אף שברחבי העולם גוברת ההכרה בחשיבותה של אוריינות מידע ומדיה, בישראל קיים עדיין פער בין הידע, המחקר והיוזמות שכבר נצברו בתחום ובין הצורך לתרגם אותם למדיניות לאומית ועשייה מתואמת ובעלת השפעה על המציאות בשטח. כתוצאה מכך, הפעילות בתחום נותרת מבוזרת, ללא תיאום ותשתיות משותפות, ומרוכזת בעיקר בתחום החינוך, בלי לממש את מלוא הפוטנציאל שלה ובלי לתת מענה ממשי לצורך.

מתוך הבנה זו, הפורום לקידום אוריינות מידע, מדיה ובניה מלאכותית, ביוזמתו והובלתו של איגוד האינטרנט הישראלי, מציע במסמך הנוכחי מסגרת פעולה רחבה לקידום התחום והתמודדות עם האתגרים הקשורים לאמינות מידע בישראל. ההמלצות אינן רשימת משימות סגורה, אלא נקודת פתיחה ובסיס לפעולה משותפת עבור מקבלי החלטות בכלל הגופים המעורבים בסביבת המידע של הציבור הרחב. לצד הצורך בגיבוש תוכנית לאומית ובהובלה ממשלתית, המסמך מדגיש כי אין הכרח להמתין למהלך לאומי כולל, וכי אפשר וכדאי ליזום פעולה בשטח. כל גוף – ממשלתי, חינוכי, קהילתי, ביטחוני, מוניציפלי או אזרחי – יכול לקדם את התחום במסגרת אחריותו, באמצעות החלטות מדיניות, הכשרות, שילוב הנושא בתוכניות לימודים, פעילות קהילתית, פיתוח משאבים מקצועיים, והטמעת עקרונות של צריכת מידע ביקורתית בפעילות השוטפת.

השקעה בפיתוח מיומנויות של אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית היא השקעה בתשתית האנושית, החברתית והאזרחית של מדינת ישראל. חברה שיודעת להעלות שאלות, לבחון מקורות, להבין כיצד מידע נוצר ומופץ, ולהשתמש בטכנולוגיות חדשות באופן ביקורתי ואחראי, היא חברה עמידה יותר בפני השפעות זרות, הונאות, שמועות, מניפולציות, שסעים וקיטוב. חברה המחזקת את האמון בין אזרחיה ואת האמון שלהם במוסדותיה, משפרת את איכות קבלת ההחלטות של אזרחיה ומבססת את יכולתה להתמודד עם אתגרי המאה ה-21.

הפורום לקידום אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית קורא למשרדי הממשלה, לרשויות המקומיות, למערכת החינוך, לאקדמיה, לגופי הביטחון, לארגוני החברה האזרחית, לגופי התקשורת ולמגזר העסקי להצטרף למאמץ משותף לקידום התחום, תוך הנגשת הידע והניסיון המצטבר שלו. הפורום מבקש לשמש כתובת מקצועית לבעלי עניין ולגורמים בשדה, ולהעמיד לרשותם את הידע והניסיון שלו לצורך חשיבה משותפת, ייעוץ ופיתוח מענים המותאמים לצרכים ולאתגרים בתחומי פעילותם. לצורך המשך העשייה, בסוף נייר המדיניות מרוכזים מקורות, חומרי העשרה ומשאבי ידע – ובהם מערכי הוראה, כלים אינטראקטיביים, חומרים בנושא אוריינות בינה מלאכותית, מחקרים ודוגמאות ליוזמות מהארץ ומהעולם – שיכולים לשמש בסיס לפיתוח תוכניות ויוזמות לקידום אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית.

6. חומרי העשרה ומשאבי הוראה ולימוד בנושא אוריינות מידע, מדיה ובינה מלאכותית

משאבים חינוכיים למורה ולמדריך

[אתר Fake or Not של איגוד האינטרנט הישראלי, המכון הישראלי לדמוקרטיה ומכון מופ"ת](#)
משאבי הוראה ומערכי שיעור למערכת החינוך

[משרד החינוך: טיפוח אוריינות דיגיטלית בכיתה](#)
פורטל עובדי הוראה | מרחב פדגוגי

[יחד ננצח את הפייק ניוז ברשתות, פורטל איגוד האינטרנט הישראלי על אוריינות מידע ומדיה](#)
מדריכים ומשאבי הוראה וחינוך הציבור

[עוצרים. שואלים. בודקים - סרטוני הסברה להתמודדות עם מידע כוזב ברשתות החברתיות](#)
איגוד האינטרנט הישראלי (2026)

[Guidelines for teachers to foster digital literacy and tackle disinformation](#)
European Commission (2026)

[נלחמות ונלחמים בפייק ניוז, מצגות ופעילויות לבתי ספר](#)
הפקולטה לחינוך, אוניברסיטת חיפה (2023)

משחקים ומשאבים אינטראקטיביים

[!Badook](#)
משחק מובייל חינוכי של איגוד האינטרנט הישראלי שמיועד לחזק אוריינות מדיה ובדיקת
עובדות בקרב תלמידים בגילאי 10-15.

[לפרק את הפייק](#)
חידון ומדריכי וידאו של פייק ריפורטר ואיגוד האינטרנט הישראלי

[מידע שגוי](#)
משחקים להתמודדות עם פייק ניוז, הפקולטה לחינוך, אוניברסיטת חיפה - כולל את
המשחקים "מידע שגוי: זה מידבק!" ו"מידע שגוי: בדרך לקלפי!"

[Bad News](#)

Gain followers and spread disinformation on a fake social media platform.

[Harmony Square](#)

Act as a “Chief Disinformation Officer” and ferment divisions in a small neighbourhood.

[Fakesy](#)

Inspect the posts on a fake social media platform to spot potential misinformation.

[Under Pressure](#)

Create your own disinformation and compete to earn the most followers.

[Cranky Uncle](#)

Learn to spot common logical fallacies by conversing with a mistrustful family member.

חומרים בנושא חינוך לאוריינות בינה מלאכותית

[קטלוג כלי בינה מלאכותית המאפשרים לשימוש בתנאים שונים במערכת החינוך](#)

[לחשוב פעמיים: דיסאינפורמציה בעידן הבינה המלאכותית](#)

מדריך איגוד האינטרנט הישראלי (2026)

[איך נזהה תכנים שנוצרו באמצעות בינה מלאכותית](#)

מדריך איגוד האינטרנט הישראלי (2026)

[הנחיות שימוש בכלי בינה מלאכותית יוצרת במערכת החינוך](#)

המינהל הפדגוגי משרד החינוך; מינהל חדשנות וטכנולוגיה משרד החינוך (2026)

[מחונן בשלות כשירות בינה מלאכותית](#)

המכון למחקר יישומי של בינה מלאכותית בחינוך (2024)

רקע תיאורטי ומושגי:

[אתר פייק ריפורטר](#)

[אסטרטגיות וכלים מבוססי-ראיות לבניית חוסן אזרחי בפני מידע כוזב וסכנותיו בישראל](#)
איגוד האינטרנט הישראלי (2026)

[התמודדות עם מידע כוזב ודיסאינפורמציה: ניתוח בעלי עניין וצרכים בישראל](#)
איגוד האינטרנט הישראלי (2025, באנגלית)

[לעצור, לשאול, לבדוק: כך נלחם במגפות השקרים ברשתות](#)
הדרכה מעשית לזיהוי מידע כוזב בפודקאסט "נקודה IL" (2025)

[Toolbox of individual-level interventions against online misinformation](#)
Nature Human Behaviour Paper (2024)

[תופעות "הפוסט-אמת": הגדרות, השלכות ופתרונות חינוכיים](#)
מוסד שמואל נאמן (2023)

[The ABCDE Framework](#)
The EU's Role in Fighting Disinformation: Crafting A Disinformation Framework. Carnegie Endowment for International Peace (2020)

[Understanding Information Disorder](#)
First Draft. (2020)

דוגמאות למשאבי אוריינות מידע ומדיה ויוזמות חינוך מהעולם

[תוכנית פעולה לאומית לקידום אוריינות מדיה – בריטניה](#)
תוכנית ממשלתית לשנים 2026–2029 שמטרתה לחזק את יכולת הציבור לנווט בסביבה הדיגיטלית באופן ביקורתי ובטוח, באמצעות שילוב אוריינות מדיה בחינוך, הנגשת מידע אמין, תמיכה ביוזמות מקומיות ותיאום הפעילות בין הממשלה, מערכת החינוך, Ofcom וארגוני החברה האזרחית.

[קורס אוריינות מידע של ארגון netsafe – ניו זילנד](#)
קורס מקוון שנועד לחזק אוריינות מדיה ברשתות החברתיות, ולסייע למשתמשים להבחין בין מידע אמין למידע כוזב או מטעה בפיד ולפתח מיומנויות לצריכה ביקורתית של מידע ברשת.

משאבי אוריינות וחינוך לצריכת מידע ביקורתית – פינלנד

פלטפורמה מקוונת של הסוכנות הפינית לאמנות ותרבות, המרכזת מידע מבוסס מחקר ומשאבים חינוכיים חנמיים שפותחו על ידי ארגוני חינוך למדיה בפינלנד, במטרה לסייע לאנשי חינוך לפתח אוריינות מדיה, חשיבה ביקורתית והתמודדות עם דיסאינפורמציה.

מיזם אוריינות חדשות – ארה"ב

ארגון חינוכי ללא מטרות רווח המספק למורים, תלמידים ומשפחות כלים ומשאבים לפיתוח אוריינות חדשות, ובהם היכולת לזהות מידע כוזב, להבין הטיות במדיה, להעריך מקורות ולחשוב באופן ביקורתי על המידע שהם צורכים.

ספריית יוזמות אוריינות מידע של Ofcom – בריטניה

מאגר מקוון של רגולטור התקשורת הבריטי Ofcom, המרכז יוזמות ותוכניות בתחום אוריינות המדיה ומאפשר להכיר ולמפות את הפעילות הקיימת בתחום בבריטניה.

מדרכי אוריינות וחוסן דיגיטלי – הסוכנות להגנה פסיכולוגית (Psychological

Defence Agency – שוודיה)

סדרת מדרכים המיועדת לציבור הרחב, לאנשי תקשורת ולעיתונאים, ומספקת ידע וכלים מעשיים לזיהוי, להבנה ולהתמודדות עם דיסאינפורמציה, תעמולה וניסיונות השפעה זדוניים, במטרה לחזק את החוסן האישי והחברתי מפני מידע מטעה.

משאבי אוריינות מדיה ודיגיטל של MediaSmarts – קנדה

מאגר מקוון של ארגון MediaSmarts הקנדי, המרכז מערכי שיעור, תוכניות וכלים לאנשי חינוך לקידום אוריינות מדיה ודיגיטלית, חשיבה ביקורתית והתמודדות עם מידע כוזב ומטעה.

יוזמות וכלים לקידום אוריינות מידע בספריות – Public Library Association

(PLA) – ארה"ב

מאגר של איגוד הספריות הציבוריות האמריקאי (PLA), המרכז יוזמות, הכשרות ומשאבים שנועדו לסייע לספריות ציבוריות לקדם אוריינות מידע ודיגיטלית ולחזק את יכולת הציבור להעריך מידע באופן ביקורתי.